

Vývoj stavebněhistorického průzkumu v českých zemích: Od poloviny 20. století do roku 1989

Jana PAŘÍZKOVÁ ČEVONOVÁ

ANOTACE: Druhá část studie zabývající se vývojem stavebněhistorického průzkumu v českých zemích. Důraz je položen na časový úsek začínající přibližně v polovině 19. století a vrcholící v druhé polovině 20. století. Tehdy došlo k postupnému ustálení metodických nástrojů i úkolů stavebněhistorického průzkumu převážně v současném pojetí. Značný význam při tom měly dvě prolínající se oblasti, jednak obor dějiny umění, jednak památková péče a související architektonická praxe rekonstrukcí a obnov památek. Pozornost je věnována individuálnímu přínosu erudovaných vědeckých osobností stejně jako rozvoji podmíněnému změnou úkolů a institucionalizací v rámci Státního ústavu pro rekonstrukce památkových měst a objektů. Tato část zahrnuje období od poloviny 20. století přibližně do roku 1989.

Uplatnění stavebněhistorických průzkumů v Čechách a na Moravě po polovině 20. století plynule navázalo na situaci ve 40. letech.¹ Bylo spojeno především s narůstajícím počtem plošných průzkumů historických měst. Jak uvedl Zdeněk Wirth (1957),² od roku 1950 zajišťoval „vědecký výzkum historických měst a staveb“ Státní památkový úřad (od roku 1952 Státní památkový ústav, od roku 1953 Státní památková správa, od roku 1958 Státní ústav památkové péče a ochrany přírody). Kromě zestátnění hradů a zámků souvisely tehdy hlavní práce památkového úřadu s dohledem nad údržbou „nejcennějších historických celků“ („rezervací“), jejichž podporu schválila vláda v polovině roku 1950.³ V počátcích rozvoje a institucionalizace stavebněhistorických průzkumů v Čechách a na Moravě ve druhé polovině 20. století je velmi pravděpodobný podstatný vliv Václava Mencla (1905–1978), a to s ohledem na podobu jeho systematické výzkumné činnosti ve 30. letech na Slovensku i na jeho zásadní podíl na vyhlášení městských památkových rezervací. Na počátku 50. let jako referent ochrany památek na Ministerstvu školství, věd a umění [dále jen MŠVU] v podstatě metodicky řídil činnosti památkové péče v rezervačních městech. V roce 1952 apeloval v souvislosti s obnovou bytového fondu, vedoucí často ke změně původní dispozice měšťanských domů, na památkový ústav, že „by měl [...] před započatím každé práce popsati starý stav domu a opatřiti jeho zaměření podrobnými poznámkami, fotografiemi a historickou analysou stavby“, dokumentovat „vzácné doklady toho, jak se kdysi hledily omítky, zpracovával povrch kamene, měnilo složení malt; [...] doklady technického zpracování sgrafit“, přičemž „je nutno starý stav důkladně fotografovati a nálezy během oprav podrobně

fotografovati a popisovati“.⁴ Pod Menclovým vedením byly před projektováním obnov rezervačních měst prováděny „umělecko-historické a stavební analýzy“.⁵ Na základě jeho metodiky byly pro tzv. rezervační knihy zpracovány seznamy, respektive „stavebně analytické katalogy“ významných staveb určených k rekonstrukci, které doplňovaly pokyny k asanaci.⁶ Prováděním rezervačních knih – „historických průzkumů a předběžným odhadem stavebních nákladů“, přičemž šlo „o projekční a historicky-analytické práce, k nimž [bylo] potřebí zkušených odborníků, vyškolených v znalosti historické architektury a znalosti zásad památkové péče“ (Václav Mencl, 1950) – již v roce 1949 MŠVU pověřilo projektový závod Stavoprojekt, později i památkový ústav, případně Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů (později Státní ústav pro rekonstrukce památkových měst a objektů; dále jen SÚRPMO).⁷ Pod vedením historika umění Dobroslava Líbala (1911–2002) byl v roce 1959 proveden „památkový průzkum“ pro rezervační knihu Malé Strany. Textová část průzkumu obsahovala k hodnotným objektům stručný popis, stavební vývoj a na závěr zdůvodnění památkové ochrany.⁸ Později o rezervačních knihách Dobroslav Líbal (1997) napsal, že obsahovaly „relativně

■ Poznámky

1 První část studie (zde i další literatura) viz ČEVONOVÁ, Jana. Vývoj stavebněhistorického průzkumu v českých zemích: Od počátku k polovině 20. století. *Zprávy památkové péče*. 2014, roč. 74, č. 5, s. 267–275. ISSN 1210-5538.

2 WIRTH, Zdeněk. Výzkum architektonických památek – Úvod. In *Architektura v českém národním dědictví*. Praha : Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1961, s. 843–844. Bez ISBN. S. 113.

3 *Kutnohorský vlastivědný sborník* 4/01 : 40 let MPR Kutná Hora. Kutná Hora : Kuttna, 2001. ISSN 1212-6098. S. 58, 62, 63; Úřad předsednictva vlády, Usnesení 99. schůze vlády, konané dne 11. července 1950, příloha k čj. 303.438/1950; Úřad předsednictva vlády, Zpráva ve věci péče o kulturní a historické památky, čj. 103.262/50 ze dne 6. 11. 1950. Srov. LÍBAL, Dobroslav. O soupisu památek v pražské historické rezervaci. *Umění*. 1995, roč. XLIII, č. 3, s. 258–264. ISSN 0049-5123. S. 258; HLOBIL, Ivo. Městské památkové rezervace v padesátých letech. In ŠVÁCHA, Rostislav; PLATOVSÁ, Marie (eds.). *Dějiny českého výtvarného umění V: 1939–1958*. Praha : Academia, 2005, s. 329–339. ISBN 80-200-1390-3. S. 329; HLOBIL, Ivo. Městské památkové rezervace v padesátých letech (2005). In HLOBIL, Ivo. *Na základech konzervativní teorie české památkové péče: Výbor z textů*. Ed. PERŮTKA, Marek. Praha : Národní památkový ústav, 2008, s. 20–28. ISBN 978-80-87104-32-3. S. 20.

4 Národní archiv, fond: Státní památková správa [dále jen NA, SPS], ka 53, sign. 30 Pam-reservační knihy, cit. z čj. 80906/52 ze dne 24. 11. 1952.

5 NA, SPS, ka 23, sign. 30 Pam-historické; KOSTKA, Jiří; MENCL, Václav; WAGNER, Jaroslav. Patnáct let péče o naše historická města. *Zprávy památkové péče*. 1960, roč. 20, č. 1, s. 58–66. ISSN 1210-5538. S. 58. Srov. WIRTH, Z., cit. v pozn. 2.

6 DVOŘÁKOVÁ, Vlasta. Václav Mencl. In *Kapitoly z českého dějepisného umění II*. Praha : Odeon, 1987, s. 317–325. Bez ISBN. S. 322; KIBIC, Karel; VOŠALÍK, Aleš. *Památková ochrana a regenerace historických měst v České republice 1945–2010*. Praha : Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, 2011. ISBN 978-80-87104-88-0. S. 38, 62.

7 NA, SPS, ka 53, sign. 30 Pam-reservační knihy, cit. z čj. 150103/50 ze dne 1. 7. 1950, čj. 152273/50 ze dne 10. 8. 1950; HLOBIL, I. (2005), cit. v pozn. 3, s. 329; HLOBIL, I. (2008), cit. v pozn. 3. S. 20.

8 Institut plánování a rozvoje hl. m. Prahy, oddělení spisovny a archivu [dále jen IPR], sign. P-10/59, D. Líbal – M. Beisetzorová – M. Heroutová – P. Korčák – E. Strandová

1a

1b

Obr. 1. Dobroslav Líbal, *Historický průzkum objektů při Karolíně, analytický plán stavebních období*, 1952. 1a – půdorys 1. patra v měřítku 1 : 100. 1b – legenda. Národní památkový ústav, generální ředitelství. (Reprofoto: Národní památkový ústav, 2015)

malý počet vybraných objektů, takže představa celistvosti historických jader nebyla tehdy ještě zdaleka rozvinuta.⁹ V roce 1953 zpracoval Viktor Kotrba *Památkový rozbor chráněných objektů v historickém jádře města Opavy*.¹⁰ Mimo památkový ústav byl – mj. nejen pro potřeby výuky, ale i jako podklad pro „nový regulační a zastavovací plán“ města – od počátku 50. let prováděn průzkum historického jádra Olomouce, byť omezený na raný středověk, který vedl Václav Richter v rámci Semináře dějin umění olomoucké univerzity a při němž „byl umělecko-historicky tříděn [...] stav historického jádra města a analysována jeho genese“ a zároveň „byl vzat zřetel na monografické zpracování hlavních památek monumentálního umění“.¹¹

Za účelem projektování obnovy Prahy bylo v roce 1949 z iniciativy architekta Viléma Lorence, patrně pod vlivem Václava Mencla,¹² ustaveno samostatné oddělení R pro rekon-

a upravený konečný návrh textu reservační knihy (neúplné) (strojopis SÚRPMO), Praha 1959.

9 LÍBAL, Dobroslav. Stav poznání urbanistického vývoje a památkového bohatství našich středověkých měst. In *K současným problémům péče o památky. Sborník příspěvků z cyklu přednášek Dobroslava Líbala a jeho hostů*. Praha : Agentura Kulturní dědictví, 1997, s. 20–23. Bez ISBN. S. 20.

10 Knihovna Petra Bezruče v Opavě, KOTRBA, Viktor. *Památkový rozbor chráněných objektů v historickém jádře města Opavy* (nepublikovaný strojopis Státního památkového ústavu), 1953. Za upozornění na tuto práci děkuji Daliboru Píxovi.

11 RICHTER, Václav. O vzniku města Olomouce. *Časopis Společnosti přátel starožitností*. 1952, roč. LX, s. 185–215; RICHTER, Václav. *Raně středověká Olomouc. Stavební dějiny vzniku města*. Praha : SPN, 1959. Spisy university v Brně – Filosofická fakulta 63. Bez ISBN. S. 7, představuje příkladnou syntézu terénního a archivního průzkumu – srov. KUDĚLKA, Zdeněk. Václav Richter – osobnost a dílo. In RICHTER, Václav. *Umění a svět. Studie z teorie dějin umění*. Eds. KUDĚLKA, Zdeněk; SAMEK, Bohumil. Praha : Academia, 2001, s. 385–393. ISBN 80-200-0926-4. S. 386–387.

12 Srov. DVOŘÁKOVÁ, V., cit. v pozn. 5. S. 322; LÍBAL, D., cit. v pozn. 9. S. 20.

■ Poznámky

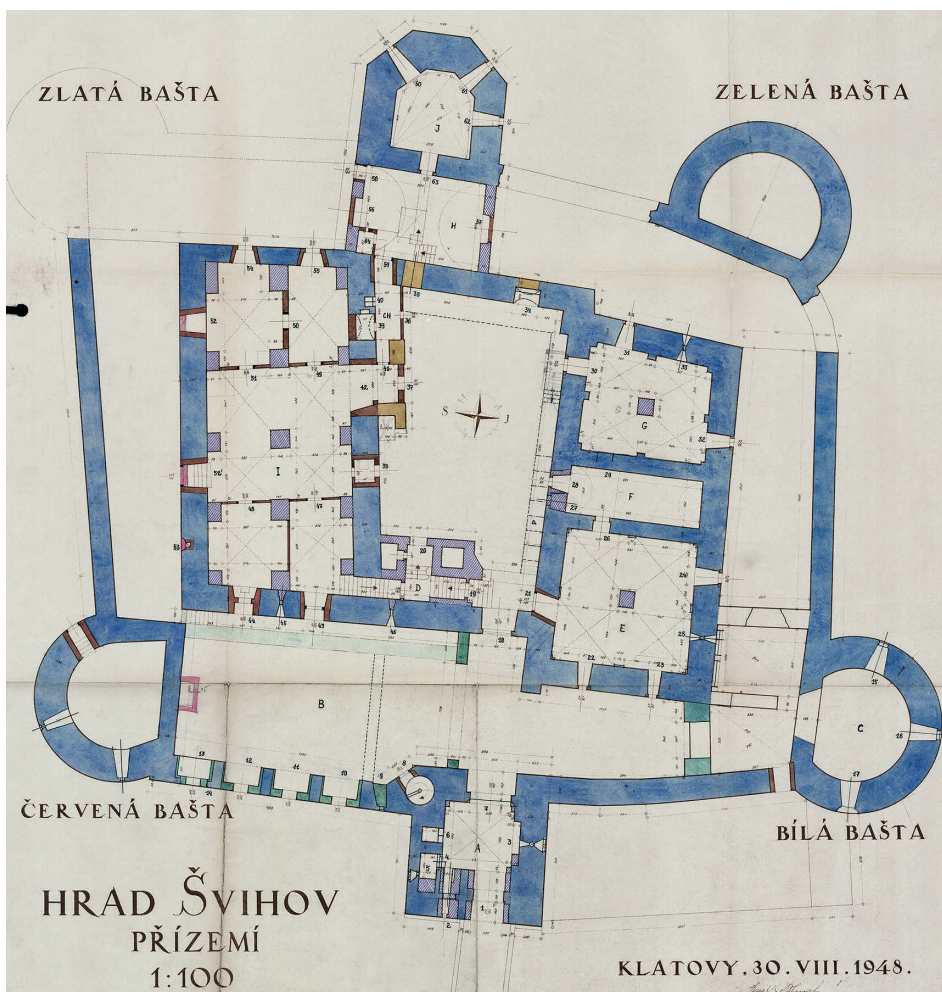
– M. Vilímková, *Praha III. – Malá Strana. Revize a doplnění památkového průzkumu. Doplnky veřejných budov*

Obr. 2. Dobroslava Menclová, Švihov, hrad, vyhodnocení stavebního vývoje, 1951. 2a – půdorys přízemí v měřítku 1 : 100. 2b – legenda. Národní památkový ústav, generální ředitelství, inv. č. SPPOP 20.878. (Reprofoto: Národní památkový ústav, 2015)

strukci a asanaci (tzv. „R“ ateliér) závodu Stavoprojekt – krajské návrhové středisko Praha.¹³ V něm začal Dobroslav Líbal při průzkumu domovního bloku Týnského dvora v letech 1951–1952 vypracovávat metodiku stavebně-historického průzkumu. Líbal tím současně zahájil systematický plošný průzkum historického jádra Prahy, zpracovávaný jako podklad projektové studie asanace a rekonstrukce po jednotlivých domovních blocích či čtvrtích v dalších desetiletích.¹⁴ Metodické principy průzkumu byly podmíněny plošným zpracováním všech historických objektů, převážně zabýdlených, což vylučovalo destruktivní zásahy, mj. provádění sond do zdiva.¹⁵ Při dělení Stavoprojektu v roce 1954 byl z „R“ ateliéru vytvořen samostatný projekční ústav SÚRPMO s celostátní působností. Prvním ředitelem se stal Vilém Lorenc, vedoucím střediska průzkumu a výzkumu Dobroslav Líbal.¹⁶ Významný vliv na práci

■ Poznámky

13 Rekonstrukce historických měst. Sborník prací Státního ústavu pro rekonstrukci památkových měst a objektů v letech 1949–1954. Praha : Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů, 1956. Bez ISBN. S. 7–8; LÍBAL, Dobroslav; STACH, Eduard. Průzkum historických pražských čtvrtí. *Památková péče*. 1962, roč. 22, s. 97–101. ISSN 0231-7966. S. 97; VOHRNA, Jiří. Činnost Státního ústavu pro rekonstrukci historických měst a objektů v Praze. In *Sborník přednášek z mezinárodního symposia „Příspěvek k systému standardní inventarizace stavebních památek“*: Praha – Náměšť, 10.–17. září 1969. Praha, 1969, nestr. Bez ISBN; KAŠIČKA, František; MUK, Jan. Šedesáté narozeniny Dobroslava Líbala. *Památková péče*. 1971, roč. 31, č. 4, s. 247–248. ISSN 0231-7966. S. 247; LÍBAL, Dobroslav; BAŠTA, Václav. Podíl Státního ústavu pro rekonstrukci památkových měst a objektů na obnově československé architektonické kultury. *Památky a příroda*. 1979, roč. 4 (39), č. 7, s. 385–450. ISSN 0139-9853. S. 386; VOHRNA, Jiří. Pětadvacet let činnosti Státního ústavu pro rekonstrukci památkových měst a objektů. 25. výročí trvání ústavu : *Bulletin SÚRPMO – mimořádné číslo*. Praha : Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů, 1979. Bez ISBN. S. 3–4, 13; LÍBAL, Dobroslav. Regenerace historického, urbanistického a architektonického fondu v Československu. Třicet let Státního ústavu pro rekonstrukci památkových měst a objektů. *Architektura ČSR*. 1984, roč. XLIII, č. 5, s. 199–210. ISSN 0300-5305. S. 201; VOHRNA, Jiří. K 75. narozeninám Dr. Dobroslava Líbala. In *Jubilejní sborník věnovaný Dr. Dobroslavu Líbalovi k jeho 75. narozeninám pracovníky Státního*

2a

2b

ústavu pro rekonstrukce památkových měst a objektů. Praha : Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů, 1986, s. 136–143. Bez ISBN. S. 138–139; MUK, Jan. Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů – 35 let služby kulturnímu dědictví. *Pozemní stavby*. 1989, roč. 37, č. 4, s. 147–152. ISSN 0477-8685. S. 147–148; LÍBAL, Dobroslav. Průzkumy památek – jejich význam v kulturním životě národa. *Průzkumy památek*. 1994, roč. 1, č. 2, s. 1–3. ISSN 1212-1487. S. 1; LÍBAL, D., cit. v pozn. 3. S. 258–263; KIBIC, K.; VOŠAHLÍK, A., cit. v pozn. 6. S. 34. K Vilému Lorencovi srov. HLOBIL, I. (2008), cit. v pozn. 3. S. 24. **14** Práce na průzkumu Starého Města zadal R ateliéru, zřejmě na pokyn ministerstva školství a osvěty, IV. referát Ústředního národního výboru hlavního města Prahy, „předchůdce Útvaru hlavního architekta – zahájení práce podnítili především B. Arnold, V. Piša, J. Pošmourný“. S R ateliérem tehdy Líbal spolupracoval jako externista. LÍBAL, D.;

STACH, E., cit. v pozn. 13. S. 98; LÍBAL, D.; BAŠTA, V. 1979, cit. v pozn. 13. S. 386, pozn. 2 na s. 444; LÍBAL, D., cit. v pozn. 3. S. 258.

15 LÍBAL, Dobroslav; MUK, Jan. Stavebně historické průzkumy. *Územní plánování a urbanismus*. 1985, roč. 12, č. 3, s. 139–143. ISSN 0322-774X. S. 139; LÍBAL, D., Průzkumy, cit. v pozn. 13. S. 1–2.

16 VOHRNA, J., Činnost, cit. v pozn. 13; VOHRNA, J., Pětadvacet let, cit. v pozn. 13; LÍBAL, D., Regenerace, cit. v pozn. 13. S. 201; MUK, J., cit. v pozn. 13. S. 147–149; LÍBAL, D., cit. v pozn. 3. S. 263–264; NĚMEC, Josef. Místo a úloha SÚRPMO ve druhé polovině 20. století – Pohled na Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů a jeho odkaz s odstupem let. In KUBELÍK, Martin; PAVLÍK, Milan; ŠTULC, Josef (eds.). *Historická inspirace: Sborník k poctě Dobroslava Líbala*. Praha : JALNA, 2001, s. 311–320. ISBN 80-86396-06-1. (Tam i odkazy na publikace SÚRPMO.); NĚMEC, Josef. Místo a úloha SÚRPMO ve

3a

3b

Obr. 3. Analytický plán Karolinského bloku, čp. 541, 1952. 3a – půdorys přízemí v měřítku 1 : 100, 1952 (?). 2b – legenda. Národní památkový ústav, generální ředitelství. (Reprofoto: Národní památkový ústav, 2015)

SÚRPMO mělo zakotvení památkové ochrany „prostředí“ kulturních památek v našem prvním památkovém zákoně č. 22/1958 Sb., o kulturních památkách (§ 6), zásluhou Zdeňka Wirtha, Dobroslava Líbala, Oldřicha Starého a Otakara Nového.¹⁷ Faktický územní záběr ústavu se rozšiřoval postupně. V prvních desetiletích byly práce omezeny převážně na Prahu.

Počáteční výsledek hledání vhodného pracovního postupu demonstruje Líbalův průzkum části domovního bloku pražského Karolína

(domy čp. 542, 543, 558, 559, 564) z roku 1952, který u „R“ ateliéru – jako „umělecko-historický průzkum“ – objednalo MŠVU.¹⁸ Metodu průzkumu Líbal popisuje v úvodu textové části, „průzkumné zprávě“. Průzkum „dál se bez sond, takže jeho výsledky všude tam kde nebylo možno se přidržití zřetelného architektonického projevu, mají přirozeně podmíněný charakter. Vydanou oporou byla tu [...] zjištění archivní“, která sám prováděl. Přílohu tvořily „analytické plány stavebních období“ domů v měřítku 1 : 100, v nichž „Černá barva značí dobu románskou, červená gotickou, modrá renesanční, hnědá barokní, zelená konec 18. a rané 19. století, žlutá zdivo novodobé, či méně významné, jež nelze datovati“. Byly „zvoleny dva barevné odstíny. Sytá barva značí, že časové zařazení do

určitého období je bezpečné (např. struktura zdiva, objevený detail a podobně) nebo velmi pravděpodobné (např. zdivo přízemí sleduje přesně běh gotických sklepů a pod.). Světlá barva znamená časové zařazení pravděpodobné, ale nejisté a zatím neověřitelné“ (obr. 1a, b).¹⁹ Soudobé srovnání s Líbalovým přístupem poskytuje průzkum hradu Švihova, který v roce 1951 provedla Dobroslava Menclová (1904–1978), zřejmě pro Wirthem vedenou Národní kulturní komisi spravující zestátněné hrady a zámky.²⁰ Textová část obsahuje v „části všeobecné“ dějiny hradu, následuje „stavební analýza“, kterou doplňují rozsáhlé „legendy k plánům“. Analytické půdorysy v měřítku 1 : 200 s barevným vyhodnocením nazvala „architektonická analýza“. Použila „čárkované šrafování“ pro „nově objevené zdivo“, zjištěné archeologickým výzkumem, modrou barvu pro „1. got. období (cca 1473–1489)“, modré šrafování pro „2. got. období (cca 1489–1510)“, zelenou barvu pro „2. 1/2 16. stol.“, žlutou pro „2. 1/2 17. – 1. 1/2 18. stol.“, hnědou pro „19. stol. a moderní“, červenou pro „20. stol.“. Následně byly zhotove-

■ Poznámky

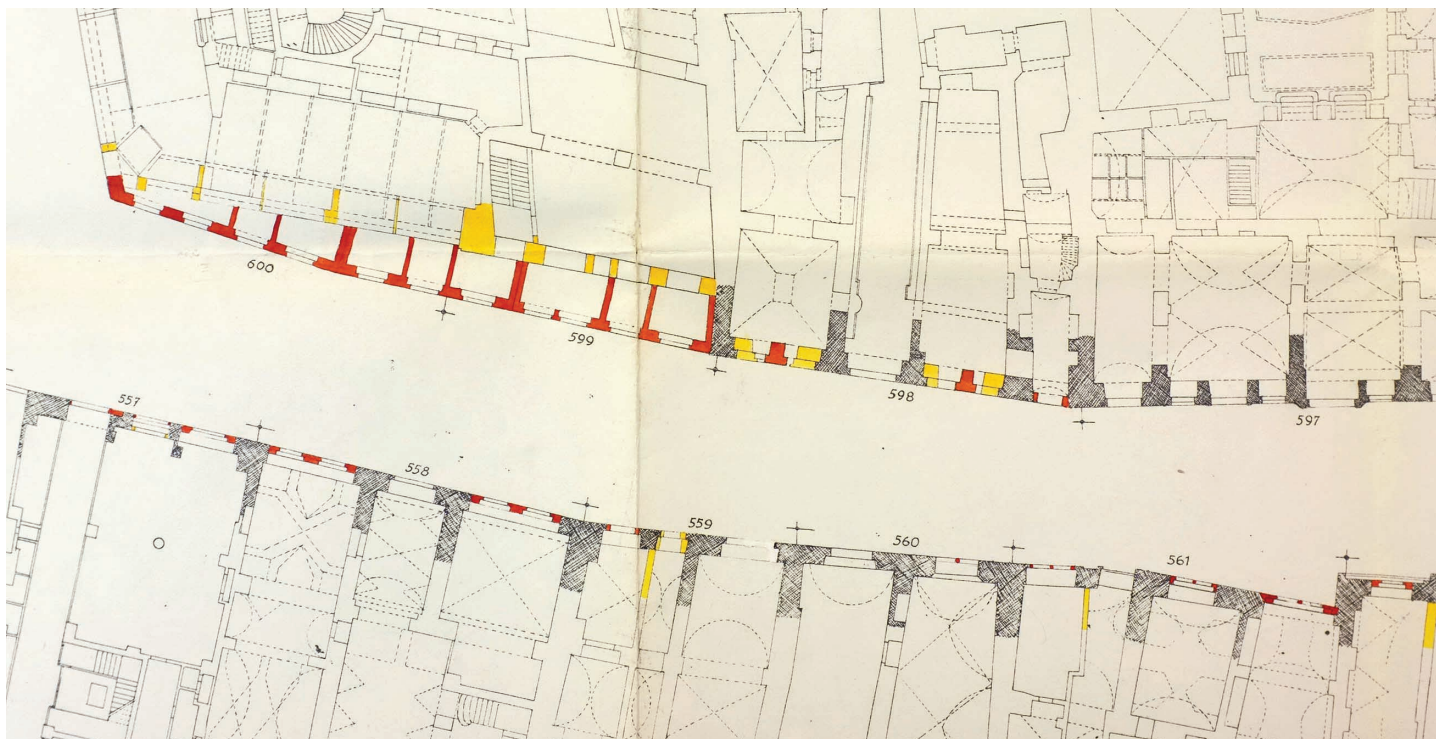
druhé polovině 20. století. *Zprávy památkové péče*. 2004, roč. 64, č. 6, s. 496–499. ISSN 1210-5538; NĚMEC, Josef. Výběr identifikační dokumentace SÚRPMO. Tamtéž. S. 561–562; PAVLÍK, Milan. Raná léta v SÚRPMO v zrcadle vzpomínek. Tamtéž. S. 491–495.

¹⁷ NOVÝ, Otakar. Dr. Dobroslav Líbal – třicetiletí. In Jubilejní sborník, cit. v pozn. 13. S. 98–107, zvl. s. 104.

¹⁸ NA, SPS, ka 435, sign. 30 Pam-místa, Praha I, Karolínium, 1951–1952.

¹⁹ Národní památkový ústav, generální ředitelství, oddělení dokumentačních sbírek knihovny (dále jen NPÚ-GnŘ), Dobroslav Líbal, *Historický průzkum areálu Karolína*, 2. část (strojopis Stavoprojektu Praha vč. analytických plánů, č. obj. 3057 PZ), Praha 1952.

²⁰ Národní kulturní komise převzala hrad Švihov do své správy v roce 1949 – UHLÍKOVÁ, Kristina. *Národní kulturní komise 1947–1951*. Praha : Artefactum, 2004. Fontes historiae artium XI. ISBN 80-903230-8-1. S. 24, 211. V roce 1953 vydalo ministerstvo školství, věd a umění, správa státního kulturního majetku, monografii hradu – MENCLOVÁ, Dobroslava. *Švihov, státní hrad a městečko*. Praha : Čedok, 1953. Bez ISBN.

4

Obr. 4. Dobroslav Líbal, Studie rehabilitace Královské cesty, půdorys přízemí – náčrt, Celetná ul., v měřítku 1 : 200, 1955. Institut plánování a rozvoje hl. m. Prahy, oddělení spisovny a archivu, sign. P-46/56. (Reprofoto: Institut plánování a rozvoje hl. m. Prahy, 2014)

ny černobílé tisky s grafickým, tentokrát slohovým vyhodnocením (obr. 2a, b).²¹

Od počátku sestávaly výsledné elaboráty z textové části a plánového vyhodnocení slohových etap stavebního vývoje objektu provedeného barevně nebo graficky (černobíle). Po vzniku SÚRPMO se metoda práce dále vyvíjela. Označení „stavebněhistorický průzkum“ zobecnělo ve svém současném významu až později. Elaborát uvedeného průzkumu Karolina označil Líbal „historický průzkum“, v plánech nazvaný „stavebně analytický průzkum“,²² který představoval dílčí metodu širěji chápaných „stavebně historických průzkumů“, prováděných „již přímo programově jako jeden z podkladů“ urbanistických návrhů. V roce 1955, při prezentaci práce SÚRPMO, pod označení „stavebně historický průzkum“ Vilém Lorenc, Rudolf Ječný a Dobroslav Líbal zahrnuli „průzkumy stavebně analytické, architektonicko-historické i vyhodnocení panoramatu města“. Při stavebně analytickém průzkumu, v plánech označeném také „povrchový archeologický průzkum“, se v plánech v měřítku 1 : 1000 vyhodnocuje „zběžný průzkum všech městských objektů s vyznačením jejich stáří“, v měřítku 1 : 200 se „vyznačuje časové, případně slohové zařa-

zení každé jednotlivé zdi“. Oproti zmíněnému průzkumu domovního bloku Karolina nově znamenala zelená barva klasicistní zdivo, nikoliv vymezení tohoto období časově.²³ Zdá se, že v počátcích fungování SÚRPMO hledal Líbal pro název pracovní metody vhodné označení. V roce 1955 ji na konferenci *Ozdravění historického jádra města Prahy*, pořádané komisí pro výstavbu Prahy Akademií věd, nazval „historickou archeologií“ (odtud označení „historicko-archeologický průzkum“, „povrchový archeologický průzkum“).²⁴ Obdobně ve stejném roce označil Oldřich Stefan hloubkový stavebněhistorický průzkum, se sondami do zdiva, „průzkum stavebně archeologický“.²⁵ Na stejné konferenci v následném diskusním příspěvku Stefan předznamenal některé aspekty dalšího rozvoje stavebněhistorických průzkumů. V širších souvislostech zdůraznil „komplexnost“ výzkumných prací, přičemž apeloval na „důležitost dokonalé dokumentace měřičské a fotografické“ tam, kde opravou zanikne starý stav. Požadoval zapojit „do práce co možno největší počet speciálních odborníků, kteří by objektivnost dokumentace posílili“. Dále poukázal na nutnou účast obecných historiků na těchto průzkumech pro zajištění výzkumu širších historických souvislostí, které by se neomezovaly pouze na dějiny staveb z hlediska umělecko-historického, dějin stavitelství a konstrukcí.²⁶

Od roku 1955 začal SÚRPMO zpracovávat elaboráty i pro jednotlivé objekty.²⁷ Postup průzkumné práce Dobroslav Líbal představil na konferenci v Erfurtu v roce 1956 v příspěvku

Metoda historicko-urbanistického a architektonického průzkumu při rekonstrukcích historických měst, která spojuje „studium urbanistické, stavebně-historické, sídelně-zeměpisné a archivně-historické, jež [...] dává vyčerpávající obraz dějinného vývoje předmětu“. V souvislosti s analytickými plány stavebního vývoje nově použil označení „stavebně-historická analýza“. Podrobný průzkum jednotlivých objektů se omezoval na Prahu. Textová zpráva obsahovala „historický přehled objektu, popis objektu a náčrt stavebního vývoje“ a „plány

■ Poznámky

²¹ NPÚ-GnŘ, inv. č. SPPOP – 20.845, SPPOP – 20.848 (text), 20.878, SPPOP – 20.869, SPPOP – 20.871.

²² Viz pozn. 15.

²³ LORENC, Vilém; JEČNÝ, Rudolf; LÍBAL, Dobroslav. Několik slov k metodě regenerace našich měst. *Architektura ČSR*. 1955, roč. XIV, č. 1–2, s. 292–304. ISSN 0300-5305. S. 300, 303.

²⁴ LÍBAL, Dobroslav. Historicko-archeologický průzkum památkových objektů. In *Pracovní konference „Ozdravění historického jádra Hlav. města Prahy“* (rozmnožený strojopis). Praha, 1955, s. 42–47. Bez ISBN. S. 42, 46.

²⁵ STEFAN, Oldřich. Metody průzkumu historických staveb. In *Sborník referátů vědecké konference konané v roce 1955*. Praha : České vysoké učení technické v Praze, 1955. Bez ISBN. S. 149.

²⁶ STEFAN, Oldřich. [Diskusní příspěvek.] In *Pracovní konference*, cit. v pozn. 24. S. 55–57, zvl. s. 56, 57. Srov. klasifikaci průzkumných prací STEFAN, O., cit. v pozn. 25.

²⁷ LÍBAL, D.; MUK, J., cit. v pozn. 15. S. 142.

všech podlaží budovy s grafickým rozlišením stáří zdiva, fotodokumentaci budovy zevnitř i zvenku, fotokopie všech starých zobrazení a plánů.²⁸ V jiném příspěvku, předneseném ve stejném roce, rozlišil Líbal tři typy, respektive fáze, „stavebně historického průzkumu“, chápaného v užším smyslu terénního průzkumu stavby. První představuje povrchový průzkum s cílem určení stavebního vývoje, „upozorňuje na stáří a architektonickou hodnotu“ staveb nebo domovních bloků. Druhý typ bezprostředně předchází projektu obnovy, určuje „základní rysy architektonického objektu, který má být upravován“ a lze při něm připustit i hloubkové sondy. Třetí fáze spočívá ve „sledování náleží během stavby a jejich dokumentace“.²⁹ Druhý typ nepochybně zastupuje průzkum Karolina, jehož nedatovaný „analytický plán“, snad z roku 1952, je jedním z prvních příkladů dnešního „hodnocení objektu“. V půdorysu jsou černě vyznačeny vertikální, šrafurovou stejné barvy i horizontální konstrukce, které je nutné „zachovat“, hnědá barva připouští „možnost úpravy“, žluté části lze „asanovat“, v případě červených je „nová stavba žádoucí“ (obr. 3a, b).³⁰ Shodně v roce 1955 Dobroslav Líbal vyhodnotil plány *Studie rehabilitace Královské cesty* pro směrný plán Prahy (obr. 4).³¹

Uvedené příklady předjímají podstatné rozšíření obsahu dosavadních stavebněhistorických průzkumů SÚRPMO na přelomu 50. a 60. let 20. století. Dobroslav Líbal prezentoval jejich novou podobu v roce 1962. Stavebněhistorický průzkum, někdy slučovaný s „historickým, archivním průzkumem“, původně zahrnoval dvě základní složky – „historický průzkum“ archivní, starších plánů a ikonografie, a „průzkum stavebně historický“, spočívající „v podrobné prohlídce objektu od sklepa až po krov, která si všímá všech skutečností, důležitých pro slohové zařazení domu, jeho architektonické hodnocení a stavební vývoj“. Elaborát měl tři části, z nichž první dvě, „stručné dějiny budovy od nejstarší zmínky v pramenech“ a „poměrně podrobný popis objektu, včetně architektonických i řemeslných detailů“, sumarizovala hlavní kapitola pojednávající o „stavební historii, jako výsledek syntézy všech dosavadních poznatků“. Nedílnou součástí bylo „stavebně historické vyhodnocení“ všech „vertikálních konstrukcí (zdí) jednotlivých objektů, podle hlavních slohových období“, zprvu jen v plánech domovního bloku (barevně) v měřítku 1 : 200 (obr. 5–7b), od roku 1958–1959 i pro jednotlivé stavby v úrovni všech podlaží (graficky) (obr. 8a, b).³² Na pokyn pracovníků pražské památkové péče v roce 1957 (1958)³³ byl elaborát na základě „stavebně technického průzkumu“³⁴ doplněn „hodnocením stavebně

technickým, s uvedením hlavních stavebních i architektonických závad“ a dále „směrnice pro asanaci a rekonstrukci“, případně „měl být doplněn i seznamem důležitějších architektonických detailů“. Nové kapitoly textové části elaborátu se nejprve zpracovávaly pouze v rámci celých bloků, od roku 1959 i pro jednotlivé objekty. Po roce 1960 přibýlo také plánové vyhodnocení „architektonické“, syntéza všech předchozích částí průzkumu a nejdůležitější podklad projekčních prací. Opírala se „totiž netoliko o základní výtvarné komponenty objektu i jeho prostředí, ale především i o znalost historického konstruktivního systému budovy, který maximálně respektuje“.³⁵ Metodické zásady plánového vyhodnocení „komplexního architektonického rozboru a hodnocení bloků“ v SÚRPMO podrobně rozpracovali architekti František Kašička a Milan Pavlík. Odzkoušeli je při průzkumu havelsko-michalského bloku v roce 1960 a publikovali v roce 1964. Vyhodnocení „s komplexním zhodnocením prostorů a konstrukcí objektů vzhledem k jejich architektonickému, historickému a dokumentačnímu významu a stavebně technickému stavu“ se provádělo v plánech všech podlaží v měřítku 1 : 200, vyhodnocení bloků doplňovaly rozvinuté uliční pohledy. Vybarvením či graficky se odlišily konstrukce a prostory, včetně přerušovanou čarou vyznačené stavební čáry a plnou čarou vyznačených průčelí a architektonických detailů, které je nutné „bezpodmínečně zachovat“ (tmavě hnědá), konstrukce a prostory včetně hmoty střech, které je třeba „zachovat“ s možností provedení úprav (světle hnědá), nebo konstrukce a prostory, které se musí „bezpodmínečně odstranit“ nebo je lze nechat i dožít – „doporučuje se odstranit (na dožití)“ (žlutá) (obr. 9a, b).³⁶ Nastíněné rozšíření stavebněhistorických průzkumů znamenalo užší propojení vědeckého výzkumu s architektonickou a urbanistickou praxí SÚRPMO jako projekčního ústavu a vznikl důležitý podklad pro uplatňování zásad památkové péče.³⁷

Uvedeným krokem se ustálil základní obsah stavebněhistorického průzkumu, respektive výsledného elaborátu – pasportu. Tzv. pasportizace označovala od přelomu 50. a 60. let systematický povrchový stavebněhistorický průzkum historického jádra Prahy,³⁸ na rozdíl

■ Poznámky

28 LÍBAL, Dobroslav. Die Methode der historisch-urbanistischen und architektonischen Forschung bei der Rekonstruktion historischer Städte. In STRAUSS, Gerhard. *Städtebau: Geschichte und Gegenwart: Materialien der Konferenz Erfurt 1956: Arbeitsgruppe „Geschichte des Städtebaues und Aufbau in historischen Städten“*. Textband. Berlin, 1959, s. 115–123, 342. Schriften des Instituts für Theorie

und Geschichte der Baukunst. Bez ISBN. S. 117, 342; STRAUSS, Gerhard. *Städtebau: Geschichte und Gegenwart: Materialien der Konferenz Erfurt 1956: Arbeitsgruppe „Geschichte des Städtebaues und Aufbau in historischen Städten“*. Bildband. Berlin, 1959. Schriften des Instituts für Theorie und Geschichte der Baukunst. Bez ISBN. Obr. 150, 151.

29 LÍBAL, Dobroslav. Historický a asanační průzkum a jeho vyhodnocení jako podklad urbanistických a projektových prací. In *Zpráva o konferenci Státního ústavu pro rekonstrukci památkových měst a objektů konané v Praze ve dnech 4.–5. června 1956* (interní rotaprint). Praha : Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů, 1956, s. 136–141. Bez ISBN. S. 140.

30 NPÚ-GnŘ, *Analytický plán Karolinského bloku*, čp. 541.

31 IPR, sign. P-46/56, Dobroslav Líbal, *Studie rehabilitace Královské cesty. Analytický stavebně histor. průzkum* (pasport SÚRPMO), Praha 1955.

32 IPR, přír. č. IPR SHP001086, SHP001178, SHP-000560; NPÚ-GnŘ, Dobroslav Líbal – Milada Vilímková, *Blok Týnského kostela. Stavebně-historický průzkum* čp. 603/I (pasport SÚRPMO), Praha, květen 1958, půdorys přízemí s grafickým vyznačením slohových období; NPÚ-GnŘ, Dobroslav Líbal – Milada Vilímková, *Dokumentace Prahy, podrobný stavební průzkum a návrh asanace. Staré Město. Blok Týnského kostela*. Čp. 603 (pasport SÚRPMO), Praha, září 1958, legenda grafického označení slohových období.

33 LÍBAL, D.; BAŠTA, V., cit. v pozn. 13. Pozn. 2 na s. 444.

34 LÍBAL, Dobroslav. Pasportizace historických objektů v Praze. In *Pražský sborník historický* 2. Praha, 1965, s. 83–93. Bez ISSN. S. 92.

35 LÍBAL, D.; STACH, E., cit. v pozn. 13. S. 98, 99, 100–101, s. 101.

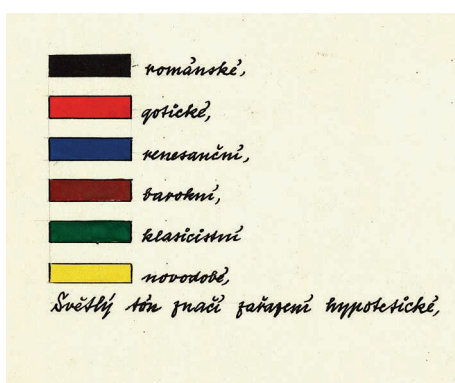
36 IPR, přír. č. SHP001144; KAŠIČKA, František; PAVLÍK, Milan. Nové cesty k přípravě rekonstrukce a asanace historického jádra Prahy. *Architektura ČSSR* 1964, roč. 23, č. 6, s. 429–436. ISSN 0300-5305. S. 430, 431, 434; KAŠIČKA, František. Tři desetiletí spolupráce. In JIROUTEK, Jiří; KRUML, Miloš; KUBELÍK, Milan (eds.). *Historická architektura: Věda: Výzkum: Praxe: Sborník k počtě Milana Pavlíka*. Praha : JALNA, 1995, s. 35–39. ISBN 80-901743-1-0. S. 35; KAŠIČKA, František. Průzkumy architektonické a urbanistické. In PAVLÍK, Milan (ed.). *Regenerace historických budov, sídel a krajiny, ochrana památek*. Praha : České vysoké učení technické, 1998, s. 74–83. ISBN 80-01-01797-4. S. 74.

37 LÍBAL, D., cit. v pozn. 34. S. 92; MUK, Jan. Výzkumy stavebních památek a jejich význam. *Dějiny a současnost*. 1991, roč. 13, č. 1, s. 58–59. ISSN 0418-5129. S. 58. K památkové praxi srov. CHUDÁREK, Zdeněk. Průzkumná činnost v rámci procesu stavební obnovy kulturních památek. In *Komplexní stavební průzkum objektů, určených k regeneraci: sborník přednášek*. Plzeň : Závodní pobočka ČSVTS, krajské středisko rozvoje místního stavebnictví, 1988, II/H. Bez ISSN. S. 14; MUK, Jan. Cíle, kterých bychom chtěli dosáhnout. *Průzkumy památek*. 1994, roč. 1, č. 1, s. 2–4. ISSN 1212-1487. S. 3.

38 LÍBAL, D.; STACH, E., cit. v pozn. 13. S. 98; LÍBAL, D.,

5a

5b

Obr. 5. Dobroslav Líbal – Andrej Beisetzner, Stavebně historický průzkum Prahy, blok Clam-Gallasova paláce, 1955. 5a – půdorys přizemí v měřítku 1 : 200. 5b – legenda. Institut plánování a rozvoje hl. m. Prahy, oddělení spisovny a archivu, přír. č. IPR SHP001086. (Reprofoto: Institut plánování a rozvoje hl. m. Prahy, 2014)

od „hloubkového stavebněhistorického průzkumu“ se sondami do zdiva.³⁹ S postupným rozšiřováním činnosti SÚRP MO mimo Prahu pasportizace zobecněla jako metoda povrchových stavebněhistorických průzkumů SÚRP MO,⁴⁰

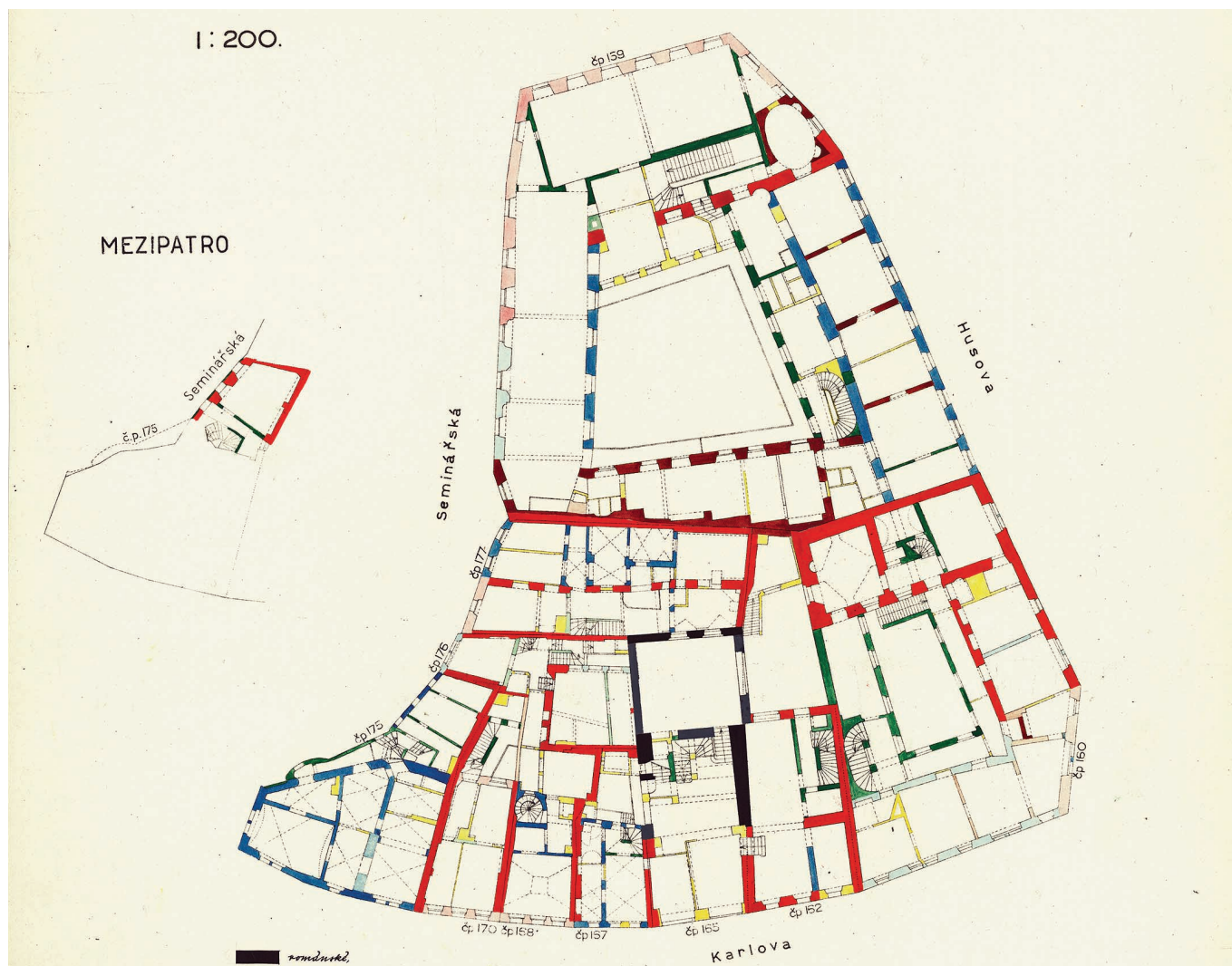
■ Poznámky

cit. v pozn. 34. S. 85, 86; VOHRNA, J., Činnost, cit. v pozn. 13; LÍBAL, Dobroslav; LÍBALOVÁ, Jarmila. Profil vývoje památkové péče v Praze v uplynulých třiceti letech. In *Staletá Praha 8*. Praha, 1977, s. 27–41. ISSN 0231-6056. S. 32–33; LÍBAL, D.; BAŠTA, V., cit. v pozn. 13. Pozn. 2 na s. 444; VOHRNA, J., Pětadvacet let, cit. v pozn. 13. S. 19; LÍBAL, D., Regenerace, cit. v pozn. 13. S. 201; LÍBAL, D.; MUK, J., cit. v pozn. 15. S. 139, 142; NOVÝ, O., cit. v pozn. 17. S. 99; MUK, Jan. Stavebně historické průzkumy a jejich významy. In *Komplexní stavební průzkum*, cit. v pozn. 37. II/G, s. 1–6; MUK, J., cit. v pozn. 13. S. 148; LÍBAL, D., Průzkumy, cit. v pozn. 13. S. 1; ŠTULC, Josef. Praha: Historické město na rozcestí. *Umění a řemesla*. 1996, roč. 38, č. 2, s. 5–8. ISSN 0139-5815. S. 5. Srov. LÍBAL, Dobro-

slav. Výzkum stavebního vývoje českých měst. In *Architektura*, cit. v pozn. 2. S. 848; VARHANÍK, Jiří. Pojem dokumentace v platných předpisech památkové péče. In *Sborník 4/2006: Sborník příspěvků ze 4. konference stavebněhistorického průzkumu* uspořádané 31. 5. až 3. 6. 2005 v Poděbradech: Poznávání a dokumentace staveb. Praha : Unicornis, 2006, s. 23–28. ISBN 80-86562-07-7. S. 26.

³⁹ LÍBAL, D.; LÍBALOVÁ, J., cit. v pozn. 38. S. 28; LÍBAL, D.; MUK, J., cit. v pozn. 15. S. 139; MUK, J., cit. v pozn. 38. S. 4–6. Vedle těchto „architektonických stavebněhistorických průzkumů“, povrchového i hloubkového, byly prováděny také širěji pojaté „urbanistické stavebněhistorické průzkumy“ – LÍBAL, D., Regenerace, cit. v pozn. 13. S. 201, 204.

⁴⁰ VOHRNA, J., Pětadvacet let, cit. v pozn. 13. S. 4; LÍBAL, D., Regenerace, cit. v pozn. 13. S. 201; LÍBAL, Dobroslav; VOŠAHLÍK, Aleš. Metodika průzkumů, hodnocení a dokumentace historických urbanistických souborů z hlediska památkové péče pro potřebu územního plánování. In VOŠAHLÍK, Aleš (ed.). *Metodika průzkumů historických měst socialistických států z hlediska památkové*

6a

6b

Obr. 6. Dobroslav Líbal – Marie Beisetzorová – Milada Vilímková, Stavebně historický průzkum Prahy, blok mezi ul. Seminářskou, Husovou a Karlovou, 1955. 6a – půdorys 1. patra v měřítku 1 : 200. 6b – legenda. Institut plánování a rozvoje hl. m. Prahy, oddělení spisovny a archivu, přír. č. IPR SHP001178. (Reprofoto: Institut plánování a rozvoje hl. m. Prahy, 2014)

zvaná někdy „metodika pražské pasportizace“.⁴¹ V roce 1979 pro ni Dobroslav Líbal a Václav Bašta použili označení „metodika standardních stavebněhistorických průzkumů“.⁴² Některé podstatné metodické principy pražských plošně

■ Poznámky

péče. Praha : Státní ústav památkové péče a ochrany přírody v Praze, 1985, s. 95–129. Bez ISBN. S. 98, 100; VOŠAHLÍK, Aleš. Metodika průzkumů, hodnocení a dokumentace historických urbanistických souborů z hlediska památkové péče pro potřebu územního (urbanistického) plánování v socialistických zemích, In Tamtéž. S. 3–11, zvl. s. 8–9; VOŠAHLÍK, Aleš. Metodika průzkumů, hodnocení a dokumentace historických urbanistických souborů z hlediska památkové péče pro potřeby územního plánování v socialistických zemích. Památky a příroda. 1986, roč. 11, č. 6, s. 322–328. ISSN 0139-9853. S. 326; LÍBAL, D., Průzkumy, cit. v pozn. 13. S. 2.

⁴¹ KAŠIČKA, F.; MUK, J., cit. v pozn. 13. S. 247; LÍBAL, Dobroslav. Rozšiřování poznatků o kulturně historických hodnotách centrální části hlavního města Prahy. In Regenerace centrálních částí velkých měst. Praha : Českoslo-

venská vědecko-technická společnost – Dům techniky, 1976, s. 271–273. Bez ISBN. S. 271; LÍBAL, D.; MUK, J., cit. v pozn. 15. S. 139, 142; NĚMEC, Josef. Stavebně historické průzkumy k urbanistickým pracem SÚRPMO na Moravě. In Jubilejní sborník, cit. v pozn. 13. S. 95–97, zvl. s. 97; MUK, J., cit. v pozn. 37. S. 58; MACEK, Petr. Ke vztahu stavebně historického průzkumu a dějin umění. In Sborník Společnosti přátel starožitností 4: PhDr. et JUDr. Dobroslavu Líbalovi k významnému životnímu jubileu. Praha : Společnost přátel starožitností, 1996, s. 19–24. ISBN 80-901258-4-0. S. 19; HORYNA, Mojmír. Obnova, konzervace a rekonstrukce památek: K problému různých přístupů obnovy stavebních památek a jejich oprávnění. In K současným problémům, cit. v pozn. 9. S. 33–42, zvl. s. 42; HORYNA, Mojmír. Doc. PhDr. et JUDr. Dobroslav Líbal: Vzpomínka na mimořádného člověka a vědce. Zprávy památkové péče. 2004, roč. 64, č. 6, s. 505–506. ISSN 1210-5538. S. 505; KAŠIČKA, František. Počátky organizovaného SHP v bývalém SÚRPMO (Ohlédnutí za průzkumovou teorií a praxí po polovině 20. století). In Sborník 4/2006, cit. v pozn. 38. S. 29–34, zvl. s. 29–34.

⁴² LÍBAL, D.; BAŠTA, V., cit. v pozn. 13. Pozn. 2 na s. 444; LÍBAL, D.; MUK, J., cit. v pozn. 15. S. 141.

7a

7b

Obr. 7. Eduard Stach – Dobroslav Líbal – Jan Muk – Milada Vilímková, *Stavebně historický průzkum Prahy a dokumentace k asanačnímu plánu, Praha – Malá Strana, blok mezi ul. Mosteckou, Lázeňskou, Velkopřevorským náměstím a Čertovkou*, 1964. 7a – půdorys přízemí v měřítku 1 : 200. 7b – legenda. Institut plánování a rozvoje hl. m. Prahy, oddělení spisovny a archivu, přír. č. IPR SHP000560. (Reprofoto: Institut plánování a rozvoje hl. m. Prahy, 2014)

zpracovávaných průzkumů bylo možné u solitérně zkoumaných objektů uplatnit jen v závislosti na stavu dosavadního výzkumu historické architektury. Jedná se zejména o „syntetické zaměření“ pražských průzkumů, při kterém se výsledky „dosažené všestranným průzkumem

objektů [...] shrnují v rozboru celého bloku“, což mělo v důsledku význam i pro hodnocení jednotlivých objektů, jak upozornil v roce 1965 Dobroslav Líbal, když popisoval definitivní podobu pražské pasportizace. Jejím předpokladem bylo „synteticky zvládnout základní hlediska – historické, uměnovědné i architektonicko-urbanistické, [...] stavebně technické a památkové v užším smyslu slova“. ⁴³ Metodiku stavebně-historických průzkumů SÚRPMO Líbal představil v roce 1967 na první konferenci mezinárodní organizace International Council on Monuments and Sites. ⁴⁴ Výsledný elaborát doznal v následujících letech jen drobných změn v názvech a struktuře kapitol, zařazovaných výběrově podle konkrétního zadání. ⁴⁵ Obsah elaborátu stavebněhistorického průzkumu SÚRPMO a metodu jeho zpracování v ucelené podobě prezentoval Dobroslav Líbal v závěrečné zprávě výzkumného úkolu Státního ústavu památkové péče a ochrany přírody v Praze z roku 1985 (viz exkurz v závěru článku). ⁴⁶ Dílčí komentáře k metodě dále publikoval v odborném tisku. K práci na kapitole „Dějiny objektu“ Líbal připomněl, že jsou vybírány prameny mající „přednostně [...] přímý či nepřímý vztah k sta-

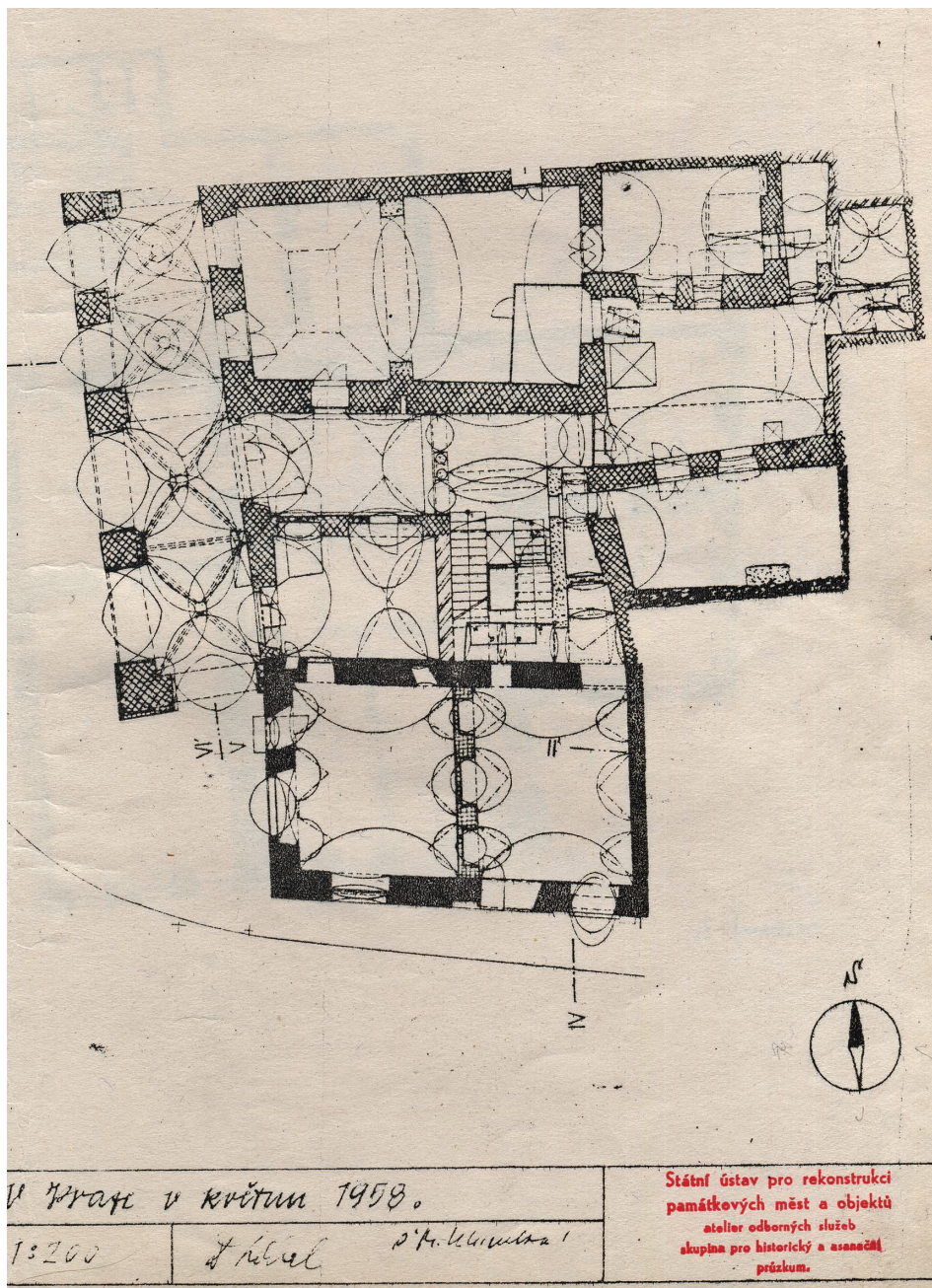
■ Poznámky

43 LÍBAL, D., cit. v pozn. 34. S. 86.

44 LÍBAL, Dobroslav. La méthodologie d'analyse des valeurs historiques des villes et villages. In *Monumentorum tutela: Ochrana pamiatok* 3. Bratislava : Obzor 1967, s. 65–91. Bez ISSN; LÍBAL, Dobroslav. Méthodes d'analyse des valeurs artistiques des architectures historiques des villes et des villages. In *Monumentum* 1. Guildford: Butterworth, 1967, s. 62–72. ISSN 0027-0776; LÍBAL, Dobroslav. L'inventaire en vue de la réanimation des centres historiques: Inventory with regard to reanimation. In *Premier Colloque sur l'étude de la conservation, de la restauration et de la réanimation des ensembles historiques: Cáceres – Espagne, 15–19 III 1967: First Conference on the conservation, restoration and revival of areas and groups of buildings of historic interest: Cáceres – Spain, 15–19 III 1967*. Paris; Louvain : ICOMOS, 1968, s. 17–24. Bez ISBN.

45 LÍBAL, D., cit. v pozn. 41. S. 271; LÍBAL, D.; BAŠTA, V., cit. v pozn. 13. S. 386; VOHRNA, J., Pětadvacet let, cit. v pozn. 13. S. 19; LÍBAL, D., Regenerace, cit. v pozn. 13. S. 201; LÍBAL, D.; MUK, J., cit. v pozn. 15. S. 141; MUK, J., cit. v pozn. 38. S. 1–6; LÍBAL, Dobroslav. Stavebně historické průzkumy. In *K současným problémům*, cit. v pozn. 9. S. 17–19.

46 LÍBAL, D.; VOŠAHLÍK, A., cit. v pozn. 40.

8a

Obr. 8. Dobroslav Líbal – Milada Vilímková, Stavebně historický průzkum Prahy, blok Týnského kostela, čp. 603/I, 1958. 8a – půdorys přízemí v měřítku 1 : 200. 8b – legenda. Národní památkový ústav, generální ředitelství. (Repro-foto: Národní památkový ústav, 2015)

vebním proměnám objektů“.⁴⁷ Kapitola „Architektonický rozbor“ se podle Dobroslava Líbala a Jana Muka provádí na základě důkladného průzkumu v terénu, jehož „obsahem je zevrubná prohlídka a následný rozbor analyzované budovy odborně vzdělaným a kvalifikovaným pracovníkem, který musí být při tom soustředěn na tři základní hlediska. První je sledování všech skutečností poukazujících k určitým sta-

vebním událostem, či změnám. Druhé je hledisko historicko konstruktivní a teprve třetí je hledisko architektonické resp. uměleckohistorické“.⁴⁸ Tímto byla zdůrazněna nutnost empirického poznání stavby, které musí předcházet interpretaci. Dobroslav Líbal k tomu konstatoval, že terénní průzkum, „byť povrchový, nesmí být prováděn povrchně“, je nutné se zamyslet „nad každým zlomem ve zdivu, každým ústupkem, nepravidelností, stopami zazdívek, změnami v síle zdiva, vzájemnými vztahy jednotlivých konstrukcí“.⁴⁹ Cílem kapitoly Architektonické detaily byla „nejzákladnější inventarizace odstranitelných architektonických detailů jako základní informace pro všechny účastníky regeneračního procesu, tj. památkovou péči,

Grafické označení slohových období:

řazení sekvence a pravděpodobné a hypotetické

	románské,	
	gotické,	
	renesanční,	
	barokní,	
	klasicistní,	
	novodobé,	

Starší gotická stavební období jsou
význačně hustší mřížkou

8b

projektanty a stavební výrobu“.⁵⁰ Dobroslav Líbal a Jan Muk připomněli „zásadní rozdíl mezi zpravidla poněkud nezávazným písemným hodnocením a mezi analýzou na plánech, kde je třeba se prakticky vyrovnat se stářím každé konstrukce“.⁵¹ Některé závěrečné kapitoly se zařazovaly fakultativně, podle povahy úkolu. Jak uvedl Dobroslav Líbal, „Systematika průzkumů“ byla „dosti rozmanitá“ a byla „podřízena účelu – za jakým se [...] průzkumy a hodnocení“ prováděly, zda šlo „o účely ryze vědecké nebo praktické – jako podklad pro projekty a urbanistické plány“, a to „na několika úrovních a různých stupních hloubky zpracování podle cíle a zaměření práce“.⁵² V případě významnějších staveb elaborát obsahoval kapitolu s výčtem hodnotných architektonických detailů, u pražských budov stavebně technický popis s následným přehledem architektonických závad.⁵³ Slohová analýza horizontálních konstrukcí a architektonické (památkové) vyhodnocení, zprvu zpracovávané pouze v plánech celého bloku, se důsledněji uplatnily u jednotlivých staveb. Postupně přibývaly i elaboráty solitérních objektů doplněné reprodukcemi starších vyobrazení a historických plánů a dále fotodokumentací současného stavu.⁵⁴

■ Poznámky

⁴⁷ LÍBAL, D., cit. v pozn. 34. S. 86.

⁴⁸ LÍBAL, D.; MUK, J., cit. v pozn. 15. S. 140.

⁴⁹ LÍBAL, D., cit. v pozn. 34. S. 87.

⁵⁰ LÍBAL, D.; MUK, J., cit. v pozn. 15. S. 141.

⁵¹ Tamtéž. S. 140.

⁵² LÍBAL, D.; VOŠAHLÍK, A., cit. v pozn. 40. S. 95.

⁵³ LÍBAL, D.; MUK, J., cit. v pozn. 15. S. 141.

⁵⁴ Srov. LÍBAL, D., Regenerace, cit. v pozn. 13. S. 201; OUTRATA, Jan J.; KREDBOVÁ, Věra. Stavebně historické

9a

9b

Obr. 9. Eduard Stach – Dobroslav Líbal – Jaroslav Vajdiš – Jan Muk – František Kašička – Milan Pavlík, *Stavebně historický průzkum Prahy a dokumentace k asanačnímu plánu, Praha 1, blok mezi ulicemi Melantrichovou, Havelskou, Vojvodovou, Jilskou a Staroměstským nám.*, 1960. 9a – půdorys přízemí v měřítku 1 : 200. 9b – legenda. I nstitut plánování a rozvoje hl. m. Prahy, oddělení spisovny a archiv, přír. č. IPR SHP001144. (Reprofoto: Institut plánování a rozvoje hl. m. Prahy, 2014)

Za dobu svého působení realizoval SÚRP MO stovky stavebněhistorických průzkumů po celé republice. Podílel se na nich jak specializovaný útvar v Praze, tak některé architektonické ateliéry SÚRP MO, zejména v Brně s pobočkou v Olomouci a dále např. v Hradci Králové s pobočkou v Pardubicích.⁵⁵ Do vzniku SÚRP MO prováděl Dobroslav Líbal průzkumy, archivní i terénní, zcela sám.⁵⁶ Rozsáhlost úkolů řešených v SÚRP MO vedla Líbala k podstatné změně. Byly vytvářeny týmy obecných historiků či archivářů, historiků umění, architektů, inženýrů, kteří – vedle kresličů a fotografů – spolupracovali na jednotlivých průzkumech.⁵⁷ O tom, že k této změně došlo poměrně záhy, svědčí slo-

va Zdeňka Wirtha, který v roce 1961 charakterizoval na příkladu Prahy průzkumy požadované před projektováním obnov historických staveb: „vedle řádného vyměření architektury ukládá se jako podmínka technický a umělecko-historický výzkum, který podrobnou analýsou zjišťuje průběh stavebního vývoje jednotlivé bu-

■ Poznámky

průzkumy z archivu Státního památkového ústavu v hlavním městě Praze – Staré Město pražské. *Průzkumy památek*. 2001, roč. 8, č. 1, s. 163–176. ISSN 1212-1487. S. 163.

⁵⁵ VOHRNA, J., Pětadvacet let, cit. v pozn. 13. S. 15.

⁵⁶ LÍBAL, D., cit. v pozn. 3. S. 258–259.

⁵⁷ KAŠIČKA, F.; PAVLÍK, M., cit. v pozn. 36. S. 431; KAŠIČKA, F.; MUK, J., cit. v pozn. 13. S. 248; MUK, J., cit. v pozn. 38. S. 3; MUK, J., cit. v pozn. 13. S. 148; LÍBAL, D., *Průzkumy*, cit. v pozn. 13. S. 2; KAŠIČKA, F., *Tři desetiletí*, cit. v pozn. 36. S. 35; LANCINGER, Luboš. *Soumrak archivního průzkumu? Zprávy památkové péče*. 1996, roč. 56, č. 7–8, s. 211–212. ISSN 1210-5538. S. 212. Srov. ŠKABRADA, Jiří. *K problematice publikování průzkumů památek a výchově specialistů. Průzkumy památek*. 1995, roč. 2, č. 1, s. 1–2. ISSN 1212-1487. S. 1.

dovy nebo celého souboru stavebního bloku, ulice, náměstí, městské čtvrti. Na tomto zjišťování a hodnocení podílí se dnes právě tak archivář, místopisec, dějepisec umění jako statik a tvůrčí architekt.⁵⁸ Historičce umění Miladě Vilímkové (1921–1992) byly od jejího nástupu v roce 1955 svěřeny vedle terénních také archivní průzkumy,⁵⁹ jimiž proslula. V roce 1964 nastoupil do SÚRPMO historik Luboš Lancinger, zkušený archivář. Dnes je považován „za klíčového tvůrce metodiky stavebně-historického průzkumu na poli archivních rešeršů“, které se staly základní součástí stavebněhistorických průzkumů a specifickou oblastí práce s prameny.⁶⁰ Významný vliv na výsledky průzkumů SÚRPMO měla spolupráce s architekty či stavebními inženýry, která vedla k prohlubování výzkumu historických konstrukcí jako prostředku poznání stavebního vývoje. Dobroslav Líbal zdůrazňoval nezbytnost „znát materiál a technologii stavitelství v různých slohových obdobích i způsoby konstrukcí včetně krovů“, zároveň poukázal na „pronikavé rozšíření znalostí“ historických stavebních technologií při pražských průzkumech, ovšem nesprávně uváděl, že „byly donedávna zcela opomíjeny“.⁶¹ Ve studiu vývoje historických konstrukcí a technologií nezbytných pro výzkum dějin architektury pokračoval především Václav Mencl, který od 50. let na toto téma publikoval několik dalších prací,⁶² ale také Viktor Kotrba.⁶³ V rámci SÚRPMO jej dále systematicky rozvíjel žák Oldřicha Stefana z pražské techniky a historik umění Jan Muk (1935–1994),⁶⁴ který do pražské pobočky přišel v roce 1958 a v roce 1985 převzal vedení Líbalova útvaru (obr. 10).⁶⁵ V roce 1971 vyšla Líbalova stať *Historické konstrukce a výzkum architektury*.⁶⁶ Přínos architektů Milana Pavlíka a Františka Kašičky, Stefanových spolupracovníků z pražské techniky, k metodice analytického architektonického (památkového) vyhodnocení byl již zmíněn. Vedle Dobroslava Líbala a Jana Muka nelze z historiků umění opomenout vynikající formálně analytické popisy architektury Mojmiry Horyny (1945–2011), který nastoupil v roce 1972, zpracovávané na základě důkladného terénního průzkumu konkrétní stavby.⁶⁷

Stavebněhistorické průzkumy vznikaly také v rámci tehdejšího Státního ústavu památkové péče a ochrany přírody v Praze, ovšem výjimečně podle jednotné metodiky a méně systematicky.⁶⁸ V 60. a 70. letech 20. století zde pokračovalo zpracovávání „umělecko-historických analýz“. Dlouhodobě byl ve spolupráci s krajským střediskem v Ústí nad Labem a muzeem v Mostě pod vedením Václava Mencla prováděn „soustavný podrobný popis, umělecko-historický výzkum a dokumentace památek

v severočeské hnědouhelné oblasti,“ při kterém se „hodnotné z nich, jež zakládají umělecko-historický obraz této části Čech, [...] podrobně zaměřují, všechny se popisují a fotografují. U všech vesnic se shromažďuje jejich dosavadní bibliografie a sestavuje přehled jejich dějinného vývoje. Město Most bylo zaměřeno v měřítku 1 : 200“ pro zakreslení památek, u nichž bylo v roce 1965 „zaměřeno v měřítku 1 : 100, a to nejen přizemků, ale i sklepů a prvních pater, což umožňuje jejich velmi důkladné popisy a umělecko-historické a stavební rozborů“; do té doby bylo zároveň zpracováno „na 35 vesnických obcích“ (Václav Mencl, 1965).⁶⁹ Srovnání s metodou SÚRPMO poskytuje Menclův průzkum malého konventu a opatství kláštera cisterciáků ve Zlaté Koruně z roku 1968. Sestává z textové části nazvané *Umělecko-historická analýza*. Obsahuje stručný popis jednotlivých ob-

■ Poznámky

58 WIRTH, Z., cit. v pozn. 2. S. 843.

59 VILÍMKOVÁ, Milada. Podíl práce historiků na úkolech stavebně-historického průzkumu (Retrospektiva). In *Jubiléjní sborník*, cit. v pozn. 13. S. 128–135, zvl. s. 128.

60 EBEL, Martin; MUKOVÁ, Jiřina. PhDr. Luboš Lancinger, CSc., sedmdesátníkem. *Zprávy památkové péče*. 2003, roč. 63, č. 2, s. 131. ISSN 1210-5538. Srov. VILÍMKOVÁ, M., cit. v pozn. 59; LANCINGER, L., cit. v pozn. 57; EBEL, Martin. Archivní průzkum. In PAVLÍK, M., cit. v pozn. 36. S. 84–87; LANCINGER, Luboš. Archivní průzkum. *Průzkumy památek*. 2001, roč. 8, č. 2, s. 5–6. ISSN 1212-1487; BIEGEL, Richard. Dějiny umění a stavebně-historický průzkum. In BARTLOVÁ, Milena; LÁTAL, Hynek (eds.). *Tvarujete si sami? Sborník 3. sjezdu historiků umění 25.–26. září 2008*. Praha, 2011, s. 125–129. ISBN 978-80-7422-073-9. S. 127; ZAHRADNÍK, Pavel; RAŽÍM, Vladislav. Potřeba metodiky archivního (historického) průzkumu v rámci SHP. *Průzkumy památek*. 2012, roč. 19, č. 1, s. 132–134. ISSN 1212-1487.

61 LÍBAL, D., cit. v pozn. 34. S. 85, 87. Srov. LÍBAL, D.; STACH, E., cit. v pozn. 13. S. 101.

62 MENCL, Václav. Románská a gotická hlavice jako prostředek k datování české architektury. *Zprávy památkové péče*. 1950, roč. 10, č. 1, s. 1–24. ISSN 1210-5538; MENCL, Václav. Tvary klenebních žeborů v české gotické architektuře. *Zprávy památkové péče*. 1951–1952, roč. 11–12, č. 2, s. 9–10, 268–281. ISSN 1210-5538; MENCL, Václav. Vývoj středověkého portálu v českých zemích. *Zprávy památkové péče*. 1960, roč. 20, č. 1, s. 8–26, seš. 3–4, s. 112–153. ISSN 1210-5538; MENCL, Václav. Vývoj okna v architektuře českého středověku. *Zprávy památkové péče*. 1960, roč. 20, č. 5–6, s. 181–233. ISSN 1210-5538; MENCL, Václav. *Výtvarný vývoj středověkých omítek*. Praha : Orbis, 1968. Bez ISBN; MENCL, Václav. *České středověké klenby*. Praha : Orbis, 1974. Srov. DVOŘÁKOVÁ, V., cit. v pozn. 5. S. 321.

63 KOTRBA, Viktor. Příspěvek k terminologii gotického stavebnictví – pokřtal, franpogn a prampouch. *Umění*.

1960, roč. 8, č. 6, s. 578–586. ISSN 0049-5123; KOTRBA, Viktor. Klenební žebro a jeho funkce na počátku české gotiky. *Umění*. 1961, roč. 9, č. 3, s. 236–245. ISSN 0049-5123.

64 MESICKÁ, Helena. K začátkům působení střediska stavebně-historických průzkumů. *Zprávy památkové péče*. 1996, roč. 56, č. 7–8, s. 204–205. ISSN 1210-5538. S. 205; MUK, Jan. Cihla a terakota v pozdně gotické a renesanční architektuře Čech. In *Příspěvky k dějinám skla a keramiky 2*. Praha : Národní technické muzeum, 1973, s. 129–133. Rozpravy Národního technického muzea v Praze 57. Bez ISSN; MUK, Jan. Konstrukce a tvar středověkých kleneb. *Umění*. 1977, roč. 25, č. 1, s. 1–23. ISSN 0049-5123; MUK, Jan. Historické krovky jako památky vývoje techniky. In *Symposium Technické památky: problémy výzkumu, evidence a využití technických památek 2*. Praha : Národní technické muzeum, 1982, s. 151–158. Rozpravy Národního technického muzea v Praze 87. Bez ISSN; MUK, Jan. O pozdně gotických klenbách české architektury. In HOMOLKA, Jaromír; KRÁSA, Josef; MENCL, Václav et al. *Pozdně gotické umění v Čechách: 1471–1526*. 2., dopln. vyd. Praha : Odeon, 1985, s. 165–166. Bez ISBN; MUK, Jan. Poznatky o konstrukcích střech z průzkumů SÚRPMO. In *Obnova střech památkových objektů*. Praha : Dům techniky ČSVTS, 1986, s. 18–24. Bez ISBN; HOŠEK, Jiří; MUK, Jan. *Omítky historických staveb*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1990. ISBN 80-04-23349-X. Srov. DRAGOUN, Zdeněk; VLČEK, Pavel. Jan Muk. *Průzkumy památek*. 1995, roč. 1, č. 1, s. 109–112. ISSN 1212-1487. S. 109; BIEGEL, R., cit. v pozn. 60. S. 126. Téma historických konstrukcí později shrnul ŠKABRADA, Jiří. *Konstrukce historických staveb*. Praha : ČVUT, Fakulta architektury, 2000. ISBN 80-01-02071-1; ŠKABRADA, Jiří. *Konstrukce historických staveb*. Praha : Argo, 2003. ISBN 80-7203-548-7.

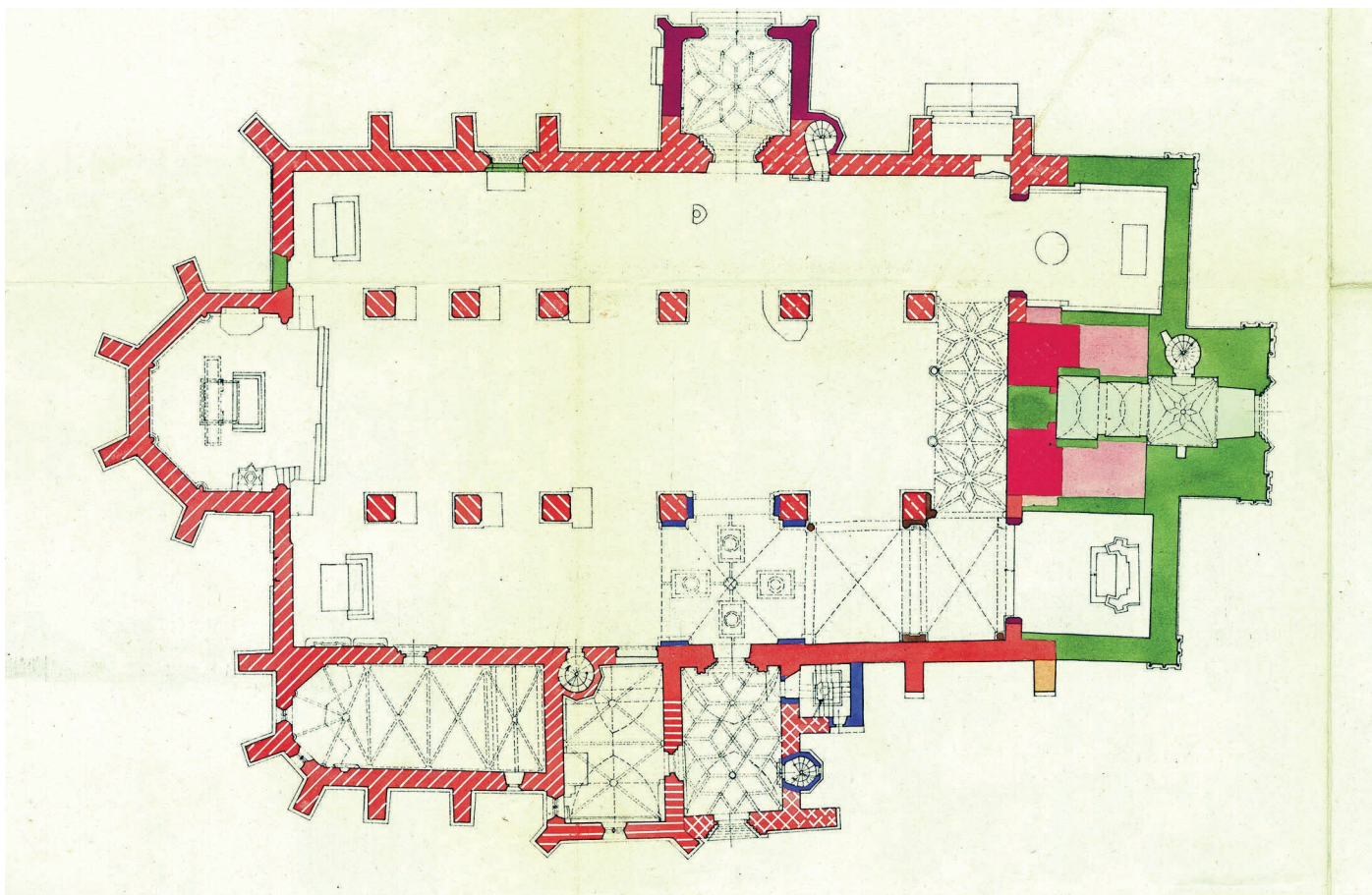
65 EBEL, Martin. Archivace stavebně historických průzkumů. *Průzkumy památek*. 2002, roč. 9, č. 1, s. 1–2. ISSN 1212-1487. S. 1.

66 LÍBAL, Dobroslav. Historické konstrukce a výzkum architektury. In *Monumentorum tutela : Ochrana pamiatok 6*, Bratislava : Obzor, 1971, s. 140–192. Bez ISSN; LÍBAL, Dobroslav; MUK, Jan. Středověké stavební konstrukce a technologie. In *Archaeologia historica 9*. Brno, 1984, s. 239–246. ISSN 0231-5823.

67 MACEK, Petr. Mojmir Horyna a jeho význam pro stavebněhistorický průzkum. *Průzkumy památek*. 2011, roč. 18, č. 1, s. 1–4. ISSN 1212-1487. S. 2.

68 Systematicky byly ve Státním ústavu památkové péče a ochrany přírody v Praze [dále jen SÚPPOP] zpracovávány na základě vyhlášky MŠK č. 116 z roku 1959 a podle metodiky SÚPPOP z roku 1961 *Metodické pokyny k založení a jednotnému vedení státních seznamů kulturních památek* (strojopis SÚPPOP). Praha, 1961, evidenční listy (karty) kulturních památek pro státní seznamy, jejichž úroveň je značně rozdílná. Srov. LÍBAL, D.; VOŠAHLÍK, A., cit. v pozn. 40. S. 98–99.

69 MENCL, Václav. Umělecko-historický výzkum a dokumentace památek v severočeské uhelné oblasti. In *Státní ústav památkové péče a ochrany přírody Praha. Informační bulletin*. Praha 1965, s. 16–17. Bez ISSN.

10

Obr. 10. Jan Muk, Levoča, kostel sv. Jakuba, stavebně historický průzkum, půdorys I. podlaží v měřítku 1 : 200, 1988. Národní památkový ústav, generální ředitelství. (Reprofoto: Národní památkový ústav, 2015)

jektů s vylíčením jejich stavební historie, následuje shrnutí stavebního vývoje areálu v bodech a použitá literatura. Součástí jsou analytické půdorysy s barevným vyhodnocením stavebního vývoje označené *Umělecko-historická analýza zakreslená do plánů* a fotografická dokumentace současného stavu (obr. 10–11b).⁷⁰ Památkový ústav v Praze a krajská střediska památkové péče často stavebněhistorické průzkumy objednávaly u SÚRPMO.⁷¹

Dobroslav Líbal od počátku představoval metodu stavebněhistorického průzkumu SÚRPMO jako něco kvalitativně nového a víceméně původního.⁷² Z výše uvedeného přehledu, který se navíc týká jen českých zemí, je patrné, že zčásti neodůvodněně. Zpočátku „novostí“ mnil především její „praktičnost“, protože jako „pomocník práce architekta rekonstruktéra i urbanisty“ neměla mít oproti dřívější „jen pouhý účel dosáhnout vědeckých výsledků“. ⁷³ Později metodu označil za „Nový typ uměnovědné práce“. ⁷⁴ Poté spolu s Janem Mukem uvedl, že se jejich metoda „prakticky odlišila od veškerých dosavadních analýz“ zejména

„důsledným plánovým vyhodnocením“, neboť „barevné vyhodnocení“ jiných průzkumů se mělo uplatňovat „výhradně u staveb bud otevířených – zbavených omítek, případně u monumentálních zevně neomítaných středověkých architektur“. ⁷⁵ Líbal nakonec připustil „dlouhodobou tradici“ stavebněhistorických průzkumů opatřených grafickým nebo barevným vyhodnocením, ale jen v případě zřícenin anglických klášterů či pouze u významnějších staveb. Velmi přílehavě přitom vystihl podstatný rozdíl metodiky SÚRPMO „od všech ostatních průzkumných aktivit“, který představuje „komplexnost práce i jejího vyhodnocení“, spočívající zejména v nezbytné mezioborové spolupráci. ⁷⁶ Základní metodický princip stavebněhistorických průzkumů SÚRPMO charakterizovali Dobroslav Líbal a Jan Muk jako „maximální vyčerpání všech možností dosavadního poznání vhodnou kombinací více disciplín“. ⁷⁷ Podobně Mojmir Horyna chápal stavebněhistorický průzkum jako činnost, jejímž předmětem je jedinečná historická architektura. Spatřoval „jeden ze základních momentů významu metody (SÚRPMO – pozn. aut.) v radikálním obrácení všech specializovaných druhů poznání zpět k individualitě samotné památky, která je ústředním předmětem a cílem všeho poznávacího směřování“. ⁷⁸ V roce 1997 se již všeobecně známá a respektovaná metoda formulovaná v SÚRPMO ⁷⁹ sta-

la základem metodiky Petra Macka, v letech 1985–1992 člena týmu Dobroslava Líbala a Jana Muka. Pod názvem *Standardní nede- struktivní stavebně-historický průzkum* byla vy-

■ Poznámky

⁷⁰ NPÚ-GnŘ, inv. č. SPPOP – 12.670, 12.672.

⁷¹ Např. NA, SPS, ka 9, 52.

⁷² LÍBAL, D., cit. v pozn. 28. S. 342; LÍBAL, D., cit. v pozn. 34. S. 85; LÍBAL, D.; LÍBALOVÁ, J., cit. v pozn. 38. S. 32; LÍBAL, D., Průzkumy, cit. v pozn. 13; LÍBAL, D., cit. v pozn. 3. S. 258–259.

⁷³ LÍBAL, D., cit. v pozn. 24. S. 45; LÍBAL, D., cit. v pozn. 29. S. 342.

⁷⁴ LÍBAL, D.; STACH, E., cit. v pozn. 13. S. 98.

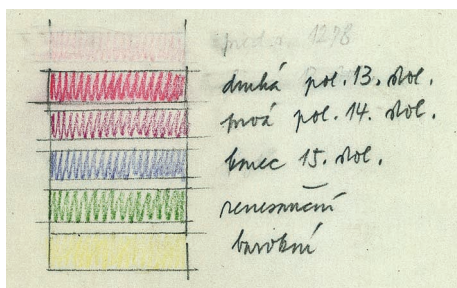
⁷⁵ LÍBAL, D.; MUK, J., cit. v pozn. 15. S. 140.

⁷⁶ LÍBAL, D., Průzkumy, cit. v pozn. 13. S. 1; MUK, J., Čile, cit. v pozn. 37. S. 2–3.

⁷⁷ LÍBAL, D.; MUK, J., cit. v pozn. 15. S. 139.

⁷⁸ HORYNA, Mojmir. Památka a poznání: Úvaha o významu průzkumů v péči o památky. *Průzkumy památek*. 1995, roč. 2, č. 2, s. 1–2. ISSN 1212-1487. S. 2. Srov. ČÍLA, Jiří. Význam stavebně-historických průzkumů pro práci architekta. In *Jubilejní sborník*, cit. v pozn. 13. S. 17–20, zvl. s. 18–19.

⁷⁹ Metoda stavebněhistorických průzkumů se stala rovněž součástí vysokoškolské výuky. Srov. GABRIEL, František. K metodám a problémům stavební historie. In *Sborník Společnosti přátel starožitností* 4, cit. v pozn. 41,

11b

Obr. 11. Václav Mencl, Zlatá Koruna, budova mezi konventem s kaplí Andělů Strážných a budova opatství, vyhodnocení stavebního vývoje, 1968. 11a – půdorys přízemí, měřítko 1 : 100. 11b – legenda. Národní památkový ústav, generální ředitelství, inv. č. SPPOP 12.672. (Reprodukt: Národní památkový ústav, 2015)

dána Státním ústavem památkové péče.⁸⁰ V roce 2001 vyšlo druhé, doplněné vydání⁸¹ a zároveň metodu SÚRPMO zpracoval František Kašička pro skriptu Českého vysokého učení technického v Praze.⁸² Cílem obou bylo zajištění žádoucí vysoké odborné úrovně stavebněhistorických průzkumů, které po roce 1989 – vedle SÚRPMO, postupně přeměňovaného v akciovou společnost – prováděly jak památkové ústavy, tak jednotlivci v rámci volné živnosti.⁸³ Tato situace přetrvává do současnosti⁸⁴ a kromě kolísání odborné kvality stavebněhistorických průzkumů s sebou přináší, podobně jako někdejší provázanost průzkumů SÚRPMO s projekční činností, riziko účelových soudů. Primárním cílem průzkumů SÚRPMO bylo získání relevantního odborného podkladu sloužícího jednak k dokumentaci, jednak ke stanovení památkové ochrany a zajištění optimální památkové péče. Takto získané poznatky jsou však nepochybně také vědeckým přínosem, obohacujícím další obory včetně dějin umění.

Dlouhá existence SÚRPMO přivedla předkládanou studii téměř do současnosti, ale faktem je, že kromě vývoje před vznikem SÚRPMO časově pokrývá období, kdy se metoda stavebněhistorického průzkumu ustálila. Tímto je také třeba s omluvou konstatovat, že kvůli systematickému zpracování nebyla zmíněna řada jednotlivců, jejichž přínos pro rozvoj stavebněhistorického průzkumu v Čechách a na Moravě je přinejmenším nezanedbatelný. Pro hodnocení recentního vývoje chybí jak potřebný časový odstup, tak soustavná evidence a vyhodnocování stávající praxe stavebněhistorických průzkumů, která již není zaštiťována velkou organizací, ale je naopak značně fragmentarizovaná, a tak těžko uchopitelná. Pouze s touto výhradou lze zmínit aktuální tendence směřující k zúženému pojetí stavebněhistorického průzkumu podle upřednostňovaného zájmu zpra-

covatele,⁸⁵ byť bývá komplexnost poznání, spolu s preferovanou týmovou spoluprací specializovaných odborníků, považována za zásadní přínos dosavadního vývoje stavebněhistorického průzkumu.⁸⁶

Článek vznikl v rámci výzkumného cíle Tematické průzkumy památek, financovaného z institucionální podpory Ministerstva kultury ČR dlouhodobého koncepčního rozvoje (DKRVO) výzkumné organizace NPÚ.

■ Poznámky

s. 25–32; CHUDÁREK, Zdeněk. Speciální památkové průzkumy současnosti : Část 2. Zprávy památkové péče. 1996, roč. 56, č. 7–8, s. 209–211. ISSN 1210-5538. S. 209; PAVLÍK, Milan. Stavebně historický průzkum (SHP). In PAVLÍK, M., cit. v pozn. 36. S. 71–73, zvl. s. 71; KAŠIČKA, František. Stavebně historický průzkum, Praha : Vydavatelství ČVUT, 2002. ISBN 80-01-02498-9. S. 7–8.

⁸⁰ MACEK, Petr. Standardní nedestruktivní stavebně-historický průzkum. (Příloha časopisu Zprávy památkové péče. 1997, roč. 57.) Praha : Státní ústav památkové péče, 1997. Odborné a metodické publikace 14. ISBN 80-902305-3-9. Úvodní kapitola metodiky byla nedoplněním publikována dodatečně: MACEK, Petr. Standardní nedestruktivní stavebně historický průzkum – úvodní část: K postupu práce a určování zásad při zpracování metodiky standardního stavebně-historického průzkumu. Památkové listy. 1998, č. 16, s. 4–5. (Příloha časopisu Zprávy památkové péče. 1998, roč. 58, č. 2.) Srov. MACEK, Petr. K soupisu stavebně historických průzkumů. Průzkumy památek. 1994, roč. 1, č. 2, s. 120. ISSN 1212-1487; MACEK, Petr. Památková péče a stavebně historický průzkum. In K současným problémům, cit. v pozn. 9. S. 56–59, zvl. s. 57, 59; MACEK, Petr. Stavebně historický průzkum na sklonku 90. let 20. století. Průzkumy památek. 1997, roč. 4, č. 2, s. 1–2. ISSN 1212-1487; SMETÁNKA, Zdeněk (rec.). MACEK, Petr, Standardní nedestruktivní stavebně-historický průzkum. Archeologické rozhledy 50. 1998, roč. 50, č. 3, s. 663. ISSN 0323-1267; ŠKABRADA, Jiří (rec.). P. Macek, Standardní nedestruktivní stavebně-historický průzkum. Průzkumy památek. 1998, roč. 5, č. 2, s. 147–148. ISSN 1212-1487; KAŠIČKA, František; MACEK, Petr. Poznámky k publikované recenzi – František Kašička: Stavebně historický průzkum : Praha, ČVUT, 2002. Průzkumy památek. 2004, roč. 11, č. 1, s. 203–204. ISSN 1212-1487.

⁸¹ MACEK, Petr. Standardní nedestruktivní stavebně-historický průzkum. (Příloha časopisu Zprávy památkové péče. 2001, roč. 61.) 2., dopl. vyd. Praha : JALNA, 2001. Odborné a metodické publikace 23. ISBN 80-86234-22-3. Srov. MACEK, Petr. K diskusi o metodice stavebně historického průzkumu. Průzkumy památek. 2000, roč. 7, č. 2, s. 235–237. ISSN 1212-1487. S. 235; MACEK, Petr. Poznávání historických staveb. In Svorník 4/2006, cit. v pozn. 38. S. 5–10.

⁸² KAŠIČKA, F., cit. v pozn. 79. Srov. MACEK, Petr (rec.). František Kašička: Stavebně historický průzkum. Průzku-

my památek. 2002, roč. 9, č. 2, s. 163–164. ISSN 1212-1487.

⁸³ Srov. RAZÍM, Vladislav. Poznávání historických staveb, jeho význam a vztah k památkové péči. In Svorník 4/2006, cit. v pozn. 38, s. 17–22; RAZÍM, Vladislav. Stavebněhistorický průzkum a památková péče. In RAZÍM, Vladislav; MACEK, Petr (eds.). Zkoumání historických staveb. Praha, 2011, s. 17–22. ISBN 978-80-86516-41-7; K postavení stavebněhistorických průzkumů v rámci platné legislativy viz VARHANÍK, Jiří. K některým aspektům stavebně historických průzkumů a jejich aplikací v praxi. Průzkumy památek. 1998, roč. 5, č. 2, s. 1–2. ISSN 1212-1487; VARHANÍK, Jiří. K institucionalizaci archeologického výzkumu a stavebně historického průzkumu v naší památkové péči. In Staletá Praha 24. Praha, 2003, s. 253–256. ISSN 0231-6056; VARHANÍK, Jiří. Stavebně historický průzkum v současné praxi památkové péče. In Dějiny staveb: sborník příspěvků z konference Dějiny staveb 2003. Plzeň : Petr Mikota, 2004, s. 45–49. ISBN 80-86596-41-9; VARHANÍK, Jiří. Pojem dokumentace v platných předpisech památkové péče. In Svorník 4/2006, cit. v pozn. 38. S. 23–28; VARHANÍK, Jiří. Průzkum a dokumentace v současné právní úpravě státní památkové péče. Průzkumy památek. 2012, roč. 19, č. 1, s. 1–6. ISSN 1212-1487.

⁸⁴ Ze stejných pohnutek začal, mimo jiné, v roce 1994 vycházet časopis Průzkumy památek, od roku 2000 je pořádána každoroční konference Dějiny staveb v Nečtinách a v roce 2001 bylo založeno občanské sdružení Sdružení pro stavebně historický průzkum. V roce 2012 Národní památkový ústav avizoval další, rozšířené vydání metodiky stavebněhistorického průzkumu. – MACEK, Petr. Příprava komplexní metodiky stavebněhistorického průzkumu. Průzkumy památek. 2012, roč. 19, č. 2, s. 239–242. ISSN 1212-1487; ZAHRAVNÍK, P.; RAZÍM, V., cit. v pozn. 60.

⁸⁵ Na tendence k nepřipustnému zúžení stavebněhistorického průzkumu upozornil MACEK, P., K diskusi, cit. v pozn. 81, při přípravě druhého vydání metodiky. Viz i MACEK, Petr. Stavebně historický průzkum v kontextu dějin staveb. In Dějiny staveb, cit. v pozn. 83, s. 5–8; GRŮZA, Antonín. Otázky kolem stavebně historických průzkumů. In Sborník Národního památkového ústavu v Ostravě 2005. Ostrava : Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Ostravě, 2005, s. 41–51. ISBN 80-85034-31-X. S. 50; BIEGEL, R., cit. v pozn. 60. S. 127–129.

⁸⁶ HLOBIL, Ivo. Průzkumy památek a stavebně historické průzkumy. Průzkumy památek. 1996, roč. 3, č. 1, s. 1–2. ISSN 1212-1487. S. 1; SOMMER, Jan. Etická kritéria stavebně-historického průzkumu. Muzejní a vlastivědná práce: Časopis Společnosti přátel starožitností. 1999, č. 1, roč. 107, s. 40–42. ISSN 0027-5255. S. 41; MACEK, P., K diskusi, cit. v pozn. 81; HORYNA, Mojmír. Pár slov o smyslu stavebněhistorického průzkumu. [cit. 5. 6. 2014]. Dostupný z WWW: http://www.cka.cc/ostatni/zajimave-informace/stavebne_historicky_pruzkum; BERÁNEK, Jan. Stavebně-historický průzkum jako základní heuristická metoda dějin umění. In BARTLOVÁ, M.; LÁTAL, H., cit. v pozn. 60. S. 101–104; BIEGEL, R., cit. v pozn. 60. S. 126, 129; RAZÍM, Vladislav. Úvodem. In RAZÍM, V.; MACEK, P., cit. v pozn. 83. S. 11–16, zvl. s. 15.

Dobroslav Líbal – metodika stavebněhistorického průzkumu SÚRPMO v roce 1985¹

„1. Průzkum, hodnocení a dokumentace historického objektu:

1.1. Stavebně historický průzkum objektu:

Metodika tzv. pasportizace byla vyvinuta postupně v SÚRPMO v ateliéru dr. Líbala a první použita při průzkumu historického jádra Prahy v roce 1951. Od té doby se značně prohloubila a je užívána při průzkumu historických objektů i v ostatních městech.

Stavebně historický průzkum objektu (pasport) obsahuje základní informaci o určité stavbě z hlediska její historie, architektonického i stavebního organismu, výtvarné hodnoty, jejího vývoje, stavebně technického stavu, závad a námětů všestranné regenerace na podkladě povrchového, vizuálního průzkumu, zpravidla s vyloučením sond do omítek a konstrukcí.

Elaborát pasportu obsahuje tyto části (stati):

– Dějiny objektu. Podkladem písemného elaborátu je zpracování všech dostupných archivních fondů, shromáždění příslušných materiálů ikonografických i plánových a studium literatury.

– Prameny, ikonografie, plány, edice pramenů a literatury obsahuje úplný výčet všech podkladů použitých v dějinách objektu.

– Architektonický rozbor tvoří popis analyzování budovy. Na stručnou zmínku o její situaci navazuje charakteristika celkového půdorysného i hmotového uspořádání a základní dispozice. Následuje zevrubný popis vnějšku i vnitřku budovy analyzující její dispozici, konstrukce, architektonický zjev i všechny články, detaily i vybavení budovy. Podkladem elaborátu je systematická prohlídka objektů od sklepů až po krov. Podle potřeby se u jednotlivých úseků analýzy uvádí časové a slohové zařazení.

– Stavební historie – stať je výsledkem syntézy poznání, jež se opírá o údaje historické, ikonografické, dokumentaci plánovou a hodnocení vývoje na podkladě podrobného průzkumu objektu.

– Stavebně technický popis budovy. Uvádí se základní charakteristika a hodnocení stavebních konstrukcí hrubé stavby i řemeslných a uměleckých prvků. Závěrem je povšechné zhodnocení stavebního stavu, doplněné přehledem závad. Součástí statí je i výpočet obestavěného prostoru a přehled využití objektu.

– Architektonické detaily – stať obsahuje přehled detailů a prvků (zpravidla s vyloučením vertikálních i horizontálních konstrukcí), jež je třeba do budoucna zachovat.

– Architektonické závady – přehled závad z hlediska urbanistického, architektonického, případně provozního a funkčního.

– Zhodnocení – v této statí je obsažen návrh způsobu památkové ochrany objektu a hodnocení jeho hmoty, průčelí i interiérů.

– Směrnice pro rekonstrukci (námet pro regeneraci) – obsahují doporučení urbanistická (asanace dvorních křídel) a náměty architektonické regenerace objektu včetně jeho detailů a prvků. Závěr obsahuje náměty na využití analyzované budovy, případně i jejích částí.

Celková *textová část* tvoří sešit o rozsahu cca 10–50 stran textu.

Grafickou součástí pasportu jsou zpravidla půdorysy všech podlaží objektu v měřítku 1:200 (případně i 1:100) s grafickým vyhodnocením slohového zařazení jednotlivých zdí a nárysem uličního a dvorního průčelí. Viz tabulku 1.1.

Fotodokumentace doplňuje někdy textovou a grafickou část pasportu podle důležitosti a významu zkoumaného objektu.

Používání metody:

Metoda používaná pro zkoumání objektů v Praze se v průběhu 30ti let rozšířila i do jiných měst a tímto způsobem byly zpracovány *stovky* historických objektů.

[...]

2. Průzkum, hodnocení a dokumentace bloku (souboru)

2.1. Stavebně historický průzkum bloku (souboru):

Textová část obsahuje popisy a stavebně historický vývoj jednotlivých objektů na základě vizuálního průzkumu a souhrnnou závěrečnou zprávu o stavebním vývoji bloku (souboru). Analýza se opírá o prameny, literaturu a ikonografii.

Grafická část vychází ze zaměření všech podlaží bloku v měř. 1:200 (nebo 1:100), s barevným vyznačením slohové analýzy konstrukcí a prostorů sklepů a všech nadzemních podlaží. Viz tab. 2.1.

2.2. Architektonické vyhodnocení bloku (souboru)

Textová část obsahuje u každého objektu popis hodnotné dispozice, konstrukcí, detailů

Obr. 1. Dobroslav Líbal na konci roku 1989.

i prostorů, které je nutno bezpodmínečně zachovat, dále zachovat, nebo je možno upravit či nezbytně odstranit. Zpráva končí směrnice pro úpravu bloku, směřující k jeho prostorové a funkční rehabilitaci.

Grafická část vychází ze zaměření všech podlaží v měř. 1:200 (1:100) s barevným vyznačením hodnoty jednotlivých konstrukcí, prostorů i detailů. Viz tab. 2.2. Součástí grafického elaborátu bývají někdy i rozvinutá průčelí bloku v měř. 1:200.

Fotodokumentace někdy doplňuje průzkumný elaborát se záběry interiérů objektů a exteriérů celého bloku.

Používání metody:

Metoda vypracovaná v SÚRPMO v ateliéru Dr. D. Líbala, používaná původně jen pro bloky historické zástavby v Praze, se rozšířila v průběhu 30ti let i na ostatní města a užívá se zpravidla jako podklad pro architektonickou studii nebo projekt bloku (souboru) dnes již jako běžná praxe.“

■ Poznámky

1 Zpráva z úkolu Pracovní skupiny socialistických zemí pro obnovu historických a kulturních památek a muzejních hodnot, sekretariát Varšava, úkol č. I. – Metody, technika a organizace regenerace historických urbanistických souborů: LÍBAL, Dobroslav; VOŠAHLÍK, Aleš. Metodika průzkumů, hodnocení a dokumentace historických urbanistických souborů z hlediska památkové péče pro potřebu územního plánování. In VOŠAHLÍK, Aleš (ed.). *Metodika průzkumů historických měst socialistických států z hlediska památkové péče* (interní tisk). Praha : Státní ústav památkové péče a ochrany přírody v Praze, 1985, s. 95–129, cit. s. 96–100.